

Een toekomst voor vormgevingsarchieven

Achtergrond en analyse

door Petra Timmer

Voorwoord

De Prensela Stichting zet zich in voor een toekomst voor de vormgevingsarchieven. Tot nu toe is er beperkt aandacht geweest voor de archivering van dit deel van het roerend cultureel erfgoed. De Projectgroep Vormgevingsarchieven onder voorzitterschap van de Prensela Stichting heeft de problematiek in kaart gebracht. Petra Timmer is gevraagd de werkzaamheden van deze projectgroep in artikelvorm weer te geven en de achtergronden van de problematiek te schetsen.

De Projectgroep Vormgevingsarchieven pleit voor een forse inhaalslag voor het verwerven, ontsluiten, digitaliseren en beschikbaar stellen van vormgevingsarchieven door bestaande archief- en collectionerende instellingen. Daartoe heeft zij met behulp van onafhankelijke deskundigen lijsten opgesteld van archiefvormers: personen, bedrijven, organisaties en bemiddelende instellingen waarvan dearchieven van groot belang zijn voor de geschiedenis van de Nederlandse vormgeving. Deze lijsten zijn vooral bedoeld om prioriteiten te stellen bij verwerving en ontsluiting van bedreigdearchieven zodat deze behouden blijven en niet onverhoeds worden vernietigd of in slechte staat achterblijven.

Een specifiek onderdeel van de inhaalslag is de oprichting van een Centraal Register van Vormgevingsarchieven (CRVa) door het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD). Dit Register bevat gegevens over verblijfplaats, omvang, inhoud en toegankelijkheid van vormgevingsarchieven en vermeldingen van belang en prioriteit.

Het spreekt vanzelf dat voorliggende beschrijving van de achtergronden en de analyse voor een inhaalslag een verder plan van aanpak vraagt. Er zullen noodzakelijke voorwaarden – financiële garantiestellingen, afstemmingen en samenwerkingsovereenkomsten – moeten komen om dat wat ons sociaal en cultureel dierbaar is, daadwerkelijk veilig te stellen. Pas dan is er een echte toekomst voor de vormgevingsarchieven uit het verleden.

Jos Holtkamp,
Voorzitter Projectgroep Vormgevingsarchieven

Het NAGO heeft in 2003 het laatste deel van het archief van de in 2001 overleden grafisch ontwerper Otto Treumann uit zijn huis opgehaald. Foto: Reinier Gerritsen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	5
1. Inleiding: vormgevingsarchieven gaan zonder extra aandacht verloren	7
2. Vormgevingsarchieven: betekenis en huidige situatie	9
3. Plan inhaalslag vormgevingsarchieven	11
4. Een Centraal Register van Vormgevingsarchieven (CRVa)	14
5. Historische achtergrond behoud vormgevingsarchieven	16
6. Een verzamellijst	20
7. Toelichting selectiecriteria	22
8. De status Nationaal Belang (NB)	22
9. Topselectie (NBI)	27
10. Streven Inhaalslag	30
11. De toekomst van het vormgevingsverleden	34
Bijlage 1: Enkele archieftermen	36
Bijlage 2: Lijst NB (Nationaal Belang)	39
Bijlage 3: Lijst NBI (Nationaal Belang en van Internationale kwaliteit)	44
Bijlage 4: Verzamellijst	45
Bijlage 5: Overzicht van gebruikte afkortingen	59
Colofon	60

Modellenboek
firma Van
Kempen &
Begeer, ca.
1910. Collectie
Stichting Het
van Kempen &
Begeer
Museum.

1. Inleiding: vormgevingsarchieven gaan zonder extra aandacht verloren

De Nederlandse vormgeving staat internationaal in hoog aanzien. Dat is een uitspraak die we graag geloven, waarmee we ons gestreeld voelen. Waarin een klein land groot kan zijn, dat soort gevoelens. We zijn trots op de internationale aandacht voor Droog Design, en op een tentoonstelling van het modeduo Viktor & Rolf in Parijs.¹ Dick Bruna's Nijntje bereikt kinderen over de hele wereld. Meubels van Rietveld, De Klerk en Artifort bevinden zich in collecties van internationale musea en verzamelaars, en grafisch vormgever Paul Mijksenaar heeft door zijn ontwerpen voor luchthavens als Schiphol en JFK New York, een wereldnaam op het gebied van bewegwijzering. En er is meer dat mondiaal meetelt, variërend van Rozenburg eierschaalporselein tot de kopieerapparaten van Océ van der Grinten.

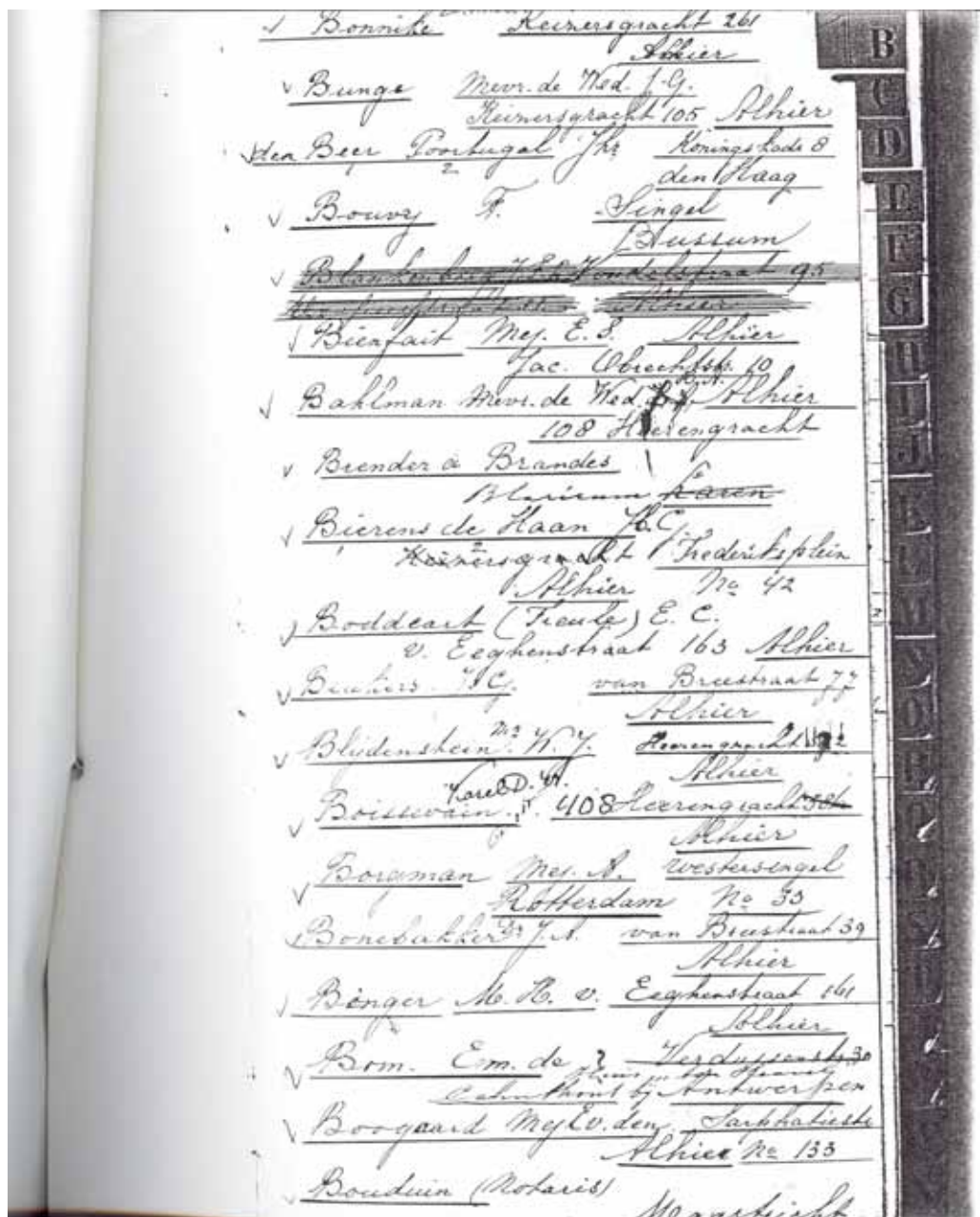
Zo'n reputatie vergt onderhoud. Om de Nederlandse vormgeving op een hoog peil te houden, is het nodig blijvend te investeren in opleiding en overdracht, in research en presentatie, zowel ten behoeve van de huidige praktijk als onze designidentiteit. Voor dit laatste is het levend houden van onze vormgevingsgeschiedenis een vereiste. Dit groeiend inzicht én het besef dat vormgeving zowel economisch als maatschappelijk een veel grotere potentie bezit, leidde er de laatste jaren toe dat tal van nieuwe initiatieven tot ontwikkeling kwamen, zoals de oprichting van de Prensela Stichting, de profilering van het museum De Beyerd in Breda tot een kenniscentrum voor de grafische vormgeving, de vestiging van een affichemuseum in Hoorn of de plannen voor Platform 21, een centrum voor design, mode en creatie in het Amsterdamse Zuidasgebied.

De toegenomen belangstelling voor onze vormgeving komt eveneens naar voren uit de recente, op verzoek van het Ministerie van OCW uitgebrachte beleidsadviezen. Daarin was ook speciale aandacht voor de problematiek van het behoud van de vormgevingsarchieven. Want ondanks de zojuist geschetste positieve ontwikkelingen is de situatie voor dit deel van het vormgevingsdomein zorgwekkend. Een belangrijke actie die uit de beleidsadviezen is voortgekomen, is de ontwikkeling van een gestructureerde

¹ Viktor & Rolf par Viktor & Rolf, première décennie, Musée de la Mode et du Textile, Parijs, 8 oktober 2003 – 25 januari 2004.

aanpak voor het behoud en het publieke bereik van de vormgevingsarchieven. Belang en inhoud van de daartoe te plegen inhaalslag, waarvan de aanzet door de Premsele Stichting is gecoördineerd, is het onderwerp van deze tekst.

Pagina uit het Klantenboek van 't Binnenhuis, fotokopie. Collectie Stichting Schone Kunsten rond 1900, Drents Museum, Assen. Het originele exemplaar is in particulier bezit.

2. Vormgevingsarchieven: betekenis en huidige situatie

In vormgevingsarchieven vinden we het historische materiaal ‘achter de objecten’. Deze voor buitenstaanders doorgaans weinig toegankelijke en minder tot de verbeelding sprekende, ‘stoffige’ archivalia vormen een waardevol, extern geheugen: het zijn de meest authentieke en informatieve bronnen om het ontstaan van een product te verklaren en in een historische context te plaatsen. Vormgevingsarchieven bevatten essentiële gegevens om onze vormgeving, oud of recent, toe te lichten en betekenis te geven. Het is vervolgens aan onderzoekers, tentoonstellers en anderen die zich met cultuuroverdracht bezighouden om waardering of betrokkenheid bij het publiek te stimuleren.

In een dertigtal Nederlandse musea bevinden zich vormgevingscollecties van uiteenlopende aard.² Terwijl er echter de laatste jaren veel ruimte is voor de presentatie van actuele vormgeving, is de publieke zichtbaarheid van de eigen, historische collecties nog steeds niet erg groot. Een enkele uitzondering daargelaten, zoals de tijdelijke opstellingen en tentoonstellingen georganiseerd door het Drents Museum in Assen en het Gemeentemuseum Den Haag. En misschien is de in 2004 gehouden overzichtstentoonstelling van Nederlands uitgebreidste collectie twintigste-eeuwse meubels in het Stedelijk Museum te Amsterdam - mét vuistdikke *catalogue raisonné* – een voorbode van een grotere en hernieuwde museale aandacht voor dit deel van het cultureel erfgoed.³ Maar is de museale presentatie van de vormgevingscollecties niet optimaal te noemen, de situatie van de vormgevingsarchieven geeft reden tot grote zorg. Hoe is het met de positie van dezearchieven in Nederland gesteld?

Huidige opvangmogelijkheden

Wil men een vormgevingsarchief raadplegen, dan kan men in sommige gevallen terecht bij het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD) in Den Haag. Daar bevinden zich meerdere vormgevingsarchieven, onder andere van de Rietveldacademie, de toonaangevende galerie Het Kapelhuis en de keramist Jan van der Vaart. Het verwervingsbeleid van het RKD richt zich echter niet op het gehele terrein van de vormgeving. Voorts

² Zie: *Advies Erfgoed Vormgeving*, ICN 2002.

³ L. Dosi Delfini, *The Furniture Collection Stedelijk Museum Amsterdam 1850-2000 / From Michael Thonet to Marcel Wanders*, Rotterdam, Amsterdam 2004.

neemt het Nederlands Architectuurinstituut (NAi) in Rotterdam incidenteel vormgevingsarchieven en -documentatie op, meestal in de *slipstream* van een architectuurarchief. Enkele prominente archieven daar zijn die van H.P. Berlage, Michel de Klerk en Mart Stam. Gemeentearchieven verzamelen soms ook bedrijfsarchieven en persoonlijke archieven en daaronder kunnen zich vormgevingsarchieven bevinden. Zo heeft het Gemeentearchief Amsterdam onlangs het archief van de in 1997 overleden vormgever en inspirator Benno Prensela in beheer genomen.

Ook musea nemen wel archieven op van kunstenaars en ontwerpers die in hun collectie zijn vertegenwoordigd. Het belangrijke Rietveld-Schröder-archief wordt beheerd door het Centraal Museum in Utrecht. Voorts heeft museum De Beyerd in Breda een begin gemaakt met de vorming van een collectie grafische vormgeving en documentatie. De gemeentelijke instelling CODA (Cultuur Onder Dak Apeldoorn), waarin onder meer het voormalige Van Reekum Museum is gehuisvest, heeft plaats geboden aan het archief van sieraadontwerper Onno Boekhoudt. Het komt in deze sector echter ook nogal eens voor - en daarin wijkt CODA voorlopig niet af - dat het hebben van een archief één ding is, maar het ontsluiten, beheren en toegankelijk stellen een tweede. Dat vraagt kennis, tijd en geld in situaties waar dit deel van het erfgoed meestal geen prioriteit heeft. Archiefbeheer is meestal niet een formele taak van een museum.

Ingrijpen noodzakelijk

Uitgesproken zorgwekkend is echter dat een groot aantal archieven nog geen bestemming heeft gevonden, of dat hiervoor bij de archiefvormer zelf nauwelijks interesse bestaat. Van een aantal ontwerpers of bedrijven is zelfs niet bekend of er nog wel een archief is en waar zich dat bevindt. Zulke archieven zijn onbeschermd en vogelvrij. Hoe vaak is het niet voorgekomen dat een archief verdeeld is geraakt over verschillende locaties en eigenaars, dat de commercieel interessante delen werden verkocht of dat door ondeskundige behandeling of nonchalance een archief beschadigd is geraakt. Of zelfs dat door onkunde de boel simpelweg op straat is gezet. Archieven zijn kwetsbaar. De scheidslijn tussen wat je eigen 'rommel' is en wat van historische betekenis, valt niet altijd scherp te trekken. Veel cultureel waardevolle vormgevingsarchieven zijn al verloren gegaan of verspreid geraakt en met andere dreigt dat te gebeuren als er niet wordt ingegrepen.

Het is duidelijk dat zonder extra zorg deze belangrijke archieven niet vanzelfsprekend bewaard blijven. Voor het verzamelen en beheren van vormgevingsarchieven bestaat geen speciale instelling, en er ontbreekt op dit moment een samenhangend beleid voor de verwerving en algemene ontsluiting van deze archieven. Wat in professionele archiefinstellingen terechtkomt, is veelal gebaseerd op ad hoc oplossingen. Een afgewogen, integrale visie over wat in ieder geval behouden moet blijven, is er niet. Een uitzondering - voor een deel van het terrein - vormen de werkzaamheden van het Nederlands Archief van Grafisch Ontwerpers (NAGO, Amsterdam), een stichting die sinds 1993 grafische vormgevingsarchieven en soms collecties inventariseert, digitaal toegankelijk maakt en onderbrengt bij passende erfgoedbeherende instellingen.

3. Plan inhaalslag vormgevingsarchieven

Ontstaan

In 2000 drong de Raad voor Cultuur aan op een herziening van het algemene vormgevingsbeleid, omdat dit onvoldoende aansloot bij ontwikkelingen in de sector. Staatssecretaris Rick van der Ploeg stelde daarop een Tijdelijke Adviescommissie Vormgeving in, die in 2001 haar rapport uitbracht. Dit rapport bevat een analyse van het tot dan toe gevoerde beleid en een beleidsadvies op hoofdlijnen. De Adviescommissie noemde hierin het vormgevingserfgoed een verwaarloosd aandachtsgebied en waarschuwde dat een deel van de archieven zich in een alarmfase bevond. Men adviseerde om in overleg met relevante instanties, medeverantwoordelijk voor het behoud van het cultureel erfgoed (zoals RKD, NAI, ICN en NAGO), een visie te ontwikkelen op het toekomstige behoud en beheer van het vormgevingserfgoed. Hiervoor zou financiële ruimte moeten worden gereserveerd in het cultuurbudget van het Ministerie.

In 2002 kreeg het Instituut Collectie Nederland (ICN) van het Ministerie van OCW het verzoek om een onderzoek te doen naar de toestand van de vormgevingscollecties en -archieven in de musea. De uitslag van deze enquête en het verslag van een door het ICN georganiseerd

Deskundigenberaad⁴ werd uitgebracht in het *Advies Erfgoed Vormgeving*. Een van de hoofdconclusies in dit rapport was om een centraal registratiepunt vormgevingsarchieven in te stellen, waar vindplaats en toestand van archieven worden vastgelegd. Door urgenties en selectiecriteria in kaart te brengen, zouden prioriteiten kunnen worden vastgesteld voor het actief verwerven, onderbrengen en ontsluiten van vormgevingsarchieven. Eveneens in 2002 werd de Premsele Stichting opgericht. Aan deze stichting werd gevraagd om regie en uitwerking te geven aan bovengenoemde adviezen. Uit de neergelegde aanbevelingen en daaropvolgende verkenningen resulteerde in 2004 vervolgens een algemeen plan voor een inhaalslag vormgevingsarchieven.

Uitwerking plan

Het plan voor een Inhaalslag Vormgevingsarchieven wil een fundament aanbrenge voor het toekomstige behoud, beheer en beschikbaarstelling van het erfgoed vormgevingsarchieven van nationaal en internationaal belang. Het doel is om de achterstandssituatie voor dit erfgoed voor een belangrijk deel in te lopen en binnen afzienbare tijd oplossingen te vinden voor dreigende urgenties, en tegelijkertijd nieuw beleid uit te zetten.

Een centrale bewaarplaats voor vormgevingsarchieven wordt vanuit de overheid niet haalbaar geacht, maar die faciliteit lijkt ook niet strikt noodzakelijk. Met de aanleg van een duurzame infrastructuur en de inbedding in bestaande overleg- en instellingsstructuren, worden de voorwaarden geschapen voor het realiseren van de inhaalslag. Archieven kunnen namelijk virtueel worden samengebracht in een Centraal Register en door optimalisering van de huidige bewaarmogelijkheden kan in principe de opvang van vormgevingsarchieven worden gewaarborgd. Het is voorts te verwachten dat van het onderbrengen van een aantal bedreigde archieven

⁴ Aanwezig bij dit Deskundigenberaad waren: Gijs Bakker (ontwerper), Vladimir Bina (Directie Algemeen Cultuurbeleid Ministerie van OCW), Chris Buijs (Directie Cultureel Erfgoed, Ministerie van OCW), Wim Crouwel (ontwerper), Rudi Ekkart (Directie RKD), Jos Holtkamp (Premsele Stichting), Madeleine van Lennep (Raad voor Cultuur), Gitta Luiten (Mondriaan Stichting), Max Meijer (Gemeentemusea Arnhem), Johan van Oostveen (NAGO), Timo de Rijk (TU Delft), Marlou Thijssen (Directie Kunsten, Ministerie van OCW), Mariet Willinge (NAI), Ida van Zijl (Centraal Museum Utrecht). Voorzitter: Antoinette Visser (ICN). Verslag: Arjen Kok (ICN). Afwezig met bericht: Bert Holvast (Federatie Kunstenaarsverenigingen), Rob Huisman (Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers BNO).

Inhaalslag Vormgevingsarchieven

De Inhaalslag Vormgevingsarchieven bevat drie hoofdacties:

1. Het registreren van vormgevingsarchieven van nationaal en internationaal belang en het vastleggen van urgenties en prioriteiten. In een proef- en een uitwerkingsfase zal de opbouw en systematiek van een Centraal Register van Vormgevingsarchieven (CRVa) worden verkend en een top van in totaal circa driehonderd Nederlandse vormgevingsarchieven geregistreerd en beschreven. Het register moet worden uitgewerkt als een centraal systeem voor basisregistratie en tegelijkertijd een verwijs- en zoekstelsel, dat via het internet aan het publiek zal worden aangeboden.
 2. Het onderbrengen, ontsluiten, deels digitaliseren en aan het publiek beschikbaar stellen van een urgente top van een twintigtal Nederlandse vormgevingsarchieven van nationaal en internationaal belang. Bij de bepaling van die top zijn diverse criteria gehanteerd en is een groep van specialisten betrokken voor advies. Het veiligstellen van deze top van Nederlandse vormgevingsarchieven zal een stimulans zijn voor het behoud van een groter aantal archieven van belang.
 3. Het ontwikkelen van een infrastructuur die verankering van het uitgezette beleid kan verzekeren, door:
 - a) de stimulering van digitale archiefontsluiting op basisregistratie en dieperliggende niveaus (naar internationale standaarden en in aansluiting op de archivalische en museale praktijk), met verkenning van de mogelijkheden tot digitale uitwisseling van data;
 - b) de aanleg van een basisdocumentatie voor circa 1.600 vormgevers, vormgevingsbureaus en bedrijven met een vormgevingspraktijk van nationaal en internationaal belang en de verwerking hiervan in een online database RkDartists&c;
 - c) de ontwikkeling van een digitale instructie archiefvorming voor huidige vormgevers en bedrijven, waarover via symposia of werkconferenties kan worden geïnformeerd.
- De lacune ontstaat als gevolg van de - door de overheid in gang gezette - opheffing van het Vormgevingsinstituut in 2000 zal langs deze weg worden ingevuld vanuit een synergie van bestaande instellingen en nieuw beleid.
- De ontwikkeling van een (digitaal) netwerk voor het erfgoed vormgeving kan een samenhangend vangnet vormen, met nadrukkelijk behoud van plaatselijk aanwezige kennis en van efficiëntie in (publieke) kennisoverdracht.
- Het onderbrengen van een top van vormgevingsarchieven en het aanbieden van handleidingen en documentatie zal een stimulerende uitwerking hebben. Op dit terrein kan het Nederlandse vormgevingsbeleid een voortrekkersrol vervullen.

een voorbeeldwerking zal uitgaan, wat de opmaat kan vormen voor toekomstig beleid.

Het plan voor een inhaalslag bevat een voorstel voor een uitwerking in samenhangende deelprojecten en een toekomstscenario. Het streven is ten eerste om bij het RKD een Centraal Register van Vormgevingsarchieven op te zetten en aansluitend een 'reddingsplan' voor vogelvrije archieven te formuleren dat jaarlijks is bij te stellen. In het verlengde daarvan wordt voorgesteld een verdere infrastructuur voor onderbrenging, bewerking en documentatie van de archieven te ontwikkelen, zoals in eerdere beleidsadviezen werd aanbevolen. De voorgestelde aanpak is de resultante van beraadslagingen van een Projectgroep Vormgevingsarchieven onder aanvoering van de Premsele Stichting en van diverse specialisten en beleidsmakers op het gebied van de Nederlandse vormgeving.⁵

4. Een Centraal Register van Vormgevingsarchieven (CRVa)

Het Centraal Register van Vormgevingsarchieven brengt in kaart waar zich belangrijke Nederlandse vormgevingsarchieven bevinden, waar deelcollecties zijn ondergebracht of waar verwant materiaal is gesignaleerd. Via dit Centraal Register kan men straks bovendien globale gegevens vinden over de inhoud, de omvang en op welke manier het archiefmateriaal toegankelijk is. Onderzoekers, museummedewerkers, publicisten of kunst- en vormgevingsstudenten kunnen zo op een snelle manier worden doorverwezen. Het CRVa moet de algemene toegankelijkheid van het vormgevingserfgoed bevorderen. Aangezien er in principe veel belangstelling is voor vormgeving, zowel bij leken als professionals, is het te verwachten dat het CRVa veel zal worden gebruikt.

Het Centraal Register van Vormgevingsarchieven is echter niet alleen doel, maar ook middel. Niet alleen zullen archieven gemakkelijker bereikbaar worden en zal de geïnteresseerde leek of professional sneller weten waar een

⁵ Deelnemers van de Projectgroep (maart 2003-januari 2005) waren: Esther Cleven (museum De Beyer), Karin van der Heiden (NAGO), Anita Hopmans (RKD), Geertje Huisman (ICN), Timo de Rijk (TU Delft) en Mariet Willinge (NAi). Bij de eerste bijeenkomsten waren ook aanwezig: Chris Buijs (Directie Cultureel Erfgoed Ministerie van OCW) en Rudi Ekkart (Directie RKD), Arjen Kok (ICN), Marlou Thijssen (Directie Kunsten Ministerie van OCW).

voor hem of haar relevant document of archief zich bevindt, maar ook zullen met de verdere invulling van het register de dringende probleemgevallen aan het licht komen: het CRVa als *trouble shooter*. Die functie dient hier te worden onderstreept. Want het registreren en breder toegankelijk maken van vormgevingsarchieven is belangrijk, maar het behoud van wat cultureel waardevol is, heeft feitelijk een nog hogere prioriteit. Dit lijkt een vanzelfsprekendheid, maar om aan te geven waarom hierop ook daadwerkelijk beleid moet worden gevoerd, is het goed om de historische achtergrond van de hier voorgestelde inhaalslag nog eens toe te lichten.

Centraal Register van Vormgevingsarchieven (CRVa)

Het CRVa (www.rkd.nl) is opgezet als een database voor de registratie van vormgevingsarchieven en het vastleggen van urgenties. Aanbieden op internet zal het systeem ook als zoekinstrument dienen voor onderzoekers en meer algemene gebruikers. In het register worden basisgegevens over vormgevingsarchieven opgeslagen, zoals de verblijfplaats, omvang, globale inhoud en de toegankelijkheid, en worden overige gegevens doorzoekbaar gemaakt met trefwoorden. Zowel volledig ontsloten archieven die bij een Nederlandse (of buitenlandse) archiefinstelling zijn ondergebracht als archiefmateriaal dat zich bijvoorbeeld bij een particuliere stichting bevindt, worden hiermee vindbaar voor het publiek. Zo ontstaat een duidelijk overzicht van wat er aan archiefmateriaal bewaard is op het gebied van de Nederlandse vormgeving. Bovendien wordt via (niet-openbare) velden in kaart gebracht wat belangrijk is om te behouden. Er wordt vastgesteld welke archieven bedreigd zijn, welke er veiliggesteld zouden moeten worden, alsook waar de prioriteiten liggen. Hierdoor kan niet alleen beter beleid voor de toekomst worden uitgezet, maar kunnen ook tijdig de nodige stappen worden genomen door de betreffende archief- en documentatie-instellingen, bedrijven, of de betrokken organisaties en personen. Het CRVa wordt evenals de overige RKD-databases on-line raadpleegbaar. Daarbij wordt aangesloten bij internationale standaarden voor archiefbeschrijving zoals DC, ISAD(G) en EAD, en wordt een thesaurus van zoektermen op het gebied van archieven en vormgeving ontwikkeld. Veldnamen en zoektermen zullen bij de aanbieding op internet zowel in het Nederlands als in het Engels zijn.

5. Historische achtergrond behoud vormgevingsarchieven

De plannen voor een inhaalslag Vormgevingsarchieven zijn in feite een logisch vervolg op tal van initiatieven en verricht onderzoek naar de geschiedenis en theorie van de Nederlandse vormgeving in de afgelopen drie decennia. In samenhang met de groeiende aandacht voor onze architectuurhistorie, vernieuwend buitenlands wetenschappelijk onderzoek en een opleving van het eigentijdse Nederlandse design, kwamen in die periode verschillende initiatieven tot onderzoek en reflectie op onze vormgevingsgeschiedenis tot ontplooiing. Er ontstond een opbloei aan samenwerkingsverbanden tussen kunsthistorische instituten (met name Leiden en Utrecht), musea en uitgeverijen.

Reeks tentoonstellingen en publicaties

In de jaren '70 was er vooral belangstelling voor Berlage en zijn tijd en de Amsterdamse School. In de jaren '80 breidde die aandacht zich verder uit naar het functionalisme. In de jaren '90 werden ook recentere ontwikkelingen onderzocht. Om enkele voorbeelden te noemen: in 1975 organiseerde het Stedelijk Museum de eerste tentoonstelling over de Amsterdamse School⁶; in 1976 werd in Haarlem een tentoonstelling gepresenteerd over 't Binnenhuis⁷, de winkel voor woninginrichting waarvan Berlage een van de oprichters was; in 1979 was er de tentoonstelling over de Stichting Goed Wonen.⁸ De Dienst Verspreide Rijkscollecties organiseerde in 1979 de reizende tentoonstelling *Dubbelgebakken* over aardewerknijverheid.⁹ In 1981 verscheen *Binnenhuisarchitectuur in Nederland 1900-1981*.¹⁰ In hetzelfde jaar bracht het Stedelijk de tentoonstelling *80 jaar wonen in het Stedelijk*¹¹ en in 1983 een expositie over het Nieuwe Bouwen in Amsterdam.¹² In 1985 verscheen de publicatie over de Bond voor Kunst in Industrie (BKI, 1924-

⁶ Tent. cat. *De Amsterdamse School 1910-1930*, Amsterdam (Stedelijk Museum) 1975. Bijdragen van E. Bergvelt, F. van Burkom, L. Crommelin, F. Sleetboom, W. de Wit.

⁷ Tent. cat. *Jac. van den Bosch en de vernieuwing van het Binnenhuis*, Haarlem (de Hallen) 1976. Bijdragen van M. Boot, C. Brinkgreve, D.H. Couvée, O. van Gmund, F. Walberg.

⁸ E. Bergvelt (red.), 'Goed Wonen' in: *Wonen-TABK* 1979 no 4/5, pp. 5-52.

⁹ Tent. cat. *Dubbelgebakken. Aardewerknijverheid in Nederland 1876-1940*, Den Haag (DVR) 1979. Redactie E. van Straaten.

¹⁰ P. Fuhring, R. Eggink, *Binnenhuisarchitectuur in Nederland 1900-1981. Een geschiedenis van de interieurarchitectuur*, Den Haag 1981.

¹¹ Tent. cat. *80 jaar wonen in het Stedelijk*, Amsterdam (Stedelijk Museum) 1981. Bijdragen van E. Bergvelt, C. Crommelin, E. Eijkhout, M. Simon Thomas, P. Timmer.

¹² Tent. cat. *Het Nieuwe Bouwen Amsterdam 1920-1960*, Amsterdam/Delft 1983, met bijdragen van E. Bergvelt, K. Gaillard, M. Simon Thomas en P. Timmer over het functionalistische interieur.

Buffet opus 17 van 't Binnenhuis. Originele foto, archief Jac. van den Bosch, RKD, Den Haag. Collectie Stichting Schone Kunsten rond 1900, Provincie Drenthe/Drents Museum.

Opusboek van 't Binnenhuis (fragment), fotokopie. Collectie RKD, Den Haag. Het originele exemplaar is in particulier bezit.

Jac. van den Bosch.					
DATA van INSCRIBERING	OPUS NUMMER	OMSCHRIJVING	NAAM	VERKOOPPRIJS	BIJZONDERE BEMERKINGEN
1900-1901	-1	Lidewijne tafel	Mazaryk		met bekleding houten
	-2	" " " " " " " "	" "		Mazaryk
	-3	" " " " " " " "	" "		
	-4	Thonin hoofd	1-1/2	60 00	Takvina ka,
	-5	" " " " " " " "	2	66 50	" " " " " "
	-6	Kroon & licht	V. Wiering	160 -	
	-7	Gasbroom	Mazaryk		
	-8	Stoel	Tenting	151 -	
	-9	Beffat, eiken		29 -	" " " " " "
	-10	" " " " " " " "		160 -	
	-11	Kleine tafel	In eiken	151 -	
	-12	Lidewijne spiegel		17 -	
	-13	" " " " " " " "	Staan	28 50	
	-14	" " " " " " " "		50 -	12 1/2 guill. plat
	-15	" " " " " " " "		39 -	
	-16	Meubelgare	Kochman	41 -	
	-17	Bureau	Bouvy	595 -	
	-18	Beffat	" "	355 -	
	-19	Beffat	" "	110 -	
	-20	Beffat	" "		
	-21	Beffat	" "		
	-22	Beffat	" "		

1951).¹³ Dat jaar vond ook de tentoonstelling *Industrie & Vormgeving* plaats in het Stedelijk.¹⁴ De tentoonstellingsserie *Holland in Vorm* uit 1987, was een gezamenlijk initiatief van verschillende musea.¹⁵ In 1990 verscheen een publicatie over het Nieuwe Wonen, als interieurvariant op het Nieuwe Bouwen.¹⁶ In 1993 verscheen *Grafische Vormgeving in Nederland*, een overzichtswerk dat een eeuw beslaat en dat meermalen is herdrukt.¹⁷ In 1996 en 1997 verschenen vervolgens de overzichtswerken *Van neorenaissance tot postmodernisme*¹⁸ en *Kunstnijverheid in Nederland 1880-1940*.¹⁹ Enkele zeer recente overzichtspublicaties tot slot zijn *Designers in Nederland*²⁰, *Dutch Design van de 20ste eeuw*²¹, *Dutch Type*²², *False Flat: Why Dutch Design is so Good*²³ en *Het Nederlandse sieraad in de 20ste eeuw*.²⁴ Voorts heeft een ware inhaalslag plaatsgehad op gebied van onderzoek naar individuele vormgevers of bedrijven, wat resulteerde in tal van publicaties, soms gecombineerd met een tentoonstelling. Een volledig bibliografisch overzicht zou hier te ver voeren, maar enkele monografische reeksen zijn in dit kader vermeldenswaard.

Op initiatief van de Beroepsvereniging Nederlandse Interieurarchitecten (BNI) bracht de Rotterdamse uitgeverij 010 vanaf 1987 de tiendelige serie uit over Nederlandse meubelontwerpers en interieurarchitecten, en publiceerde eveneens een drietal documentaire monografieën over Kho Liang Ie, Friso Kramer en Wim Rietveld. Dezelfde uitgever gaf tevens een reeks uit van historische monografieën over Nederlandse bedrijven met een opmerkelijk vormgevingsbeleid. Sinds kort is op initiatief van het Prins Bernhard Cultuurfonds een serie 'Grafisch ontwerpen in Nederland' gestart, waarvan de delen over Otto Treumann en Willem Sandberg reeds zijn verschenen.

¹³ R. Ramakers, *Tussen kunstnijverheid en industriële vormgeving. De Nederlandsche Bond voor Kunst in industrie*, Utrecht 1985.

¹⁴ Tent. cat. *Industrie & Vormgeving in Nederland 1850-1950*, Amsterdam (Stedelijk Museum) 1985. Redactie: E. Bergvelt, T. Eliëns.

¹⁵ Tent. cat. *Holland in Vorm. Vormgeving in Nederland 1945-1987*, Den Haag 1987. Eindredactie G. Staal.

¹⁶ T. de Rijk, B. Bernini, *Het Nieuwe Wonen in Nederland 1924-1936*, Rotterdam 1990.

¹⁷ K. Broos, P. Hefting, *Grafische Vormgeving in Nederland, een eeuw*, Amsterdam/Antwerpen 1993.

¹⁸ E. Bergvelt, F. van Burkom, K. Gaillard (red.) *Van neorenaissance tot postmodernisme. Honderdvijfentwintig jaar Nederlandse interieurs 1870-1995*, Rotterdam 1996.

¹⁹ T. Eliëns, M. Groot, F. Leidelmeijer, *Kunstnijverheid in Nederland 1880-1940*, Bussum 1997.

²⁰ T. de Rijk (samenstelling en redactie, met medewerking van W. Pijbes), *Designers in Nederland. Een eeuw productvormgeving*, Amsterdam/Gent 2003.

²¹ T. Lauwen, *Dutch Design van de 20ste eeuw*, Bussum 2003.

²² J. Middendorp, *Dutch Type*, Rotterdam 2004.

²³ A. Betsky, A. Eeuwens, *False Flat: Why Dutch Design is so Good*, New York/London/Paris/Berlin 2004.

²⁴ M. Unger, *Het Nederlandse sieraad in de 20ste eeuw*, Bussum 2004.

Vormgevingsarchieven vormden meestal de basis van zulke onderzoeken. Er werd actief gezocht en er werd heel veel gevonden bij bedrijven, bij familieleden, op zolders, in kelders en in bedrijfspanden. In een enkel geval werden deze archieven vervolgens bij musea of archiefinstellingen ondergebracht. Maar voor een structureel verwervingsbeleid was de tijd kennelijk nog niet rijp. Veel van de toen opgebouwde kennis over vind- en bewaarplaatsen is inmiddels niet meer aanwezig; belangrijke toen nog geraadpleegde archieven zijn thans uit het gezichtsveld verdwenen.

Bewustzijnsverandering

Inmiddels is echter een bewustzijnsverandering opgetreden ten aanzien van het behoud en de betekenis van dit cultureel erfgoed. Een belangrijke stimulans komt bovendien nu ook van de kant van de overheid, die een inhaalslag vormgevingsarchieven voorstaat. De plannen voor deze inhaalslag vormen in wezen een consolidatie van het vele werk dat is verricht in de voorgaande decennia.²⁵

Om greep op de problematiek van het cultureel erfgoed vormgevingsarchieven te krijgen, is het in kaart brengen van de betreffende archieven en vervolgens vaststellen van prioriteiten een eerste vereiste. Hierbij wordt voorrang gegeven aan ontwerpers of instellingen met grote betekenis voor de Nederlandse vormgevingsgeschiedenis. Zo komen de belangrijkste bedreigde archieven als eerste aan bod om veilig gesteld te worden. Het werken met selecties en prioriteiten maakt het mogelijk een tijdspreiding en financiële planning van de inhaalslag op te stellen, wat de haalbaarheid en beheersbaarheid van een dergelijke operatie ten goede komt. Bij dreigend verlies van vormgevingsarchieven van groot nationaal cultureel belang zullen zonodig al in een vroeger stadium krachten van overheid, fondsen of bedrijven moeten worden gebundeld om deze archieven voor teloorgang te behoeden.

²⁵ Het Centraal Register van Vormgevingsarchieven is bijzonder in de wereld. Voor zover bekend is er alleen in de VS een vergelijkbare instelling waar men tegen betaling algemene archiefinformatie kan verkrijgen: OASIS, Online Archival Search Information System, Harvard University Library.

6. Een verzamellijst

Om te komen tot een eerste selectie van de belangrijkste vormgevingsarchieven, is de Premsele Stichting in 2003 begonnen met het opstellen van een verzamellijst met namen van Nederlandse professionele vormgevers en ontwerpbureaus, bedrijven, intermediaire instellingen en vakorganisaties op het gebied van vormgeving. Deze lijst is gebaseerd op vakliteratuur en tentoonstellingscatalogi die zo veel mogelijk het gehele terrein van de Nederlandse vormgeving bestrijken²⁶ en is aangevuld met reacties van vakspecialisten.

Deze lijst van in totaal circa 1.600 namen uit de periode van circa 1875 tot heden, dient als basis voor verdere acties. Om een prioriteitenlijst op te kunnen stellen moest een selectie worden toegepast. Daarvoor is een adviesgroep bijeen gevraagd van verschillende specialisten op het gebied van vormgeving.²⁷ In een aantal gespreksrondes werden kwalitatieve en maatschappelijk-economische selectiecriteria geformuleerd en werd verder bepaald wat criteria zouden kunnen zijn voor de vaststelling van urgente gevallen. Vervolgens werden de uitgewerkte lijsten van namen van nationaal belang en gesignaleerde urgenties nogmaals voorgelegd en werd om kritisch commentaar gevraagd. Tenslotte werd de verzamellijst naar deze criteria gedifferentieerd.

Bij de samenstelling van de verzamellijst is het begrip vormgeving breed genomen. Dat heeft vooral een praktische reden. Zo zijn aanvullend op de categorie grafische vormgeving ook illustratoren, striptekenaars,

²⁶ Hiervoor zijn onder meer de volgende overzichtswerken geraadpleegd: T. Eliëns, M. Groot, F. Leidelmeijer, *Kunstnijverheid in Nederland 1880-1940*, Bussum 1997; K. Broos, P. Hefting, *Grafische vormgeving in Nederland, een eeuw*, Blaricum 1999 (3); E. Bergvelt, T. Eliëns (red.), *Industrie & Vormgeving 1850-1950*, Amsterdam (Stedelijk Museum) 1985; J. D. H. Spijker, *Nederlandse keramiek vanaf Jugendstil tot 2000*, Hilversum 2001; G. Staal (eindred.) *Holland in Vorm. Vormgeving in Nederland 1945-1987*, Den Haag 1987; T. de Rijk (red.) *Designers in Nederland. Een eeuw productvormgeving*, Amsterdam/Gent 2003; tent.cat. *Made in Holland – Design aus den Niederlanden*, Keulen (Museum für Angewandte Kunst) 1994; R. Ramakers, G. Bakker (red.), *Droog Design, Spirit of the Nineties*, Rotterdam 1998; D. van Ginkel (red.) *De Nederlandse Designprijzen 2003*, Amsterdam 2003; I. Schwartz, *Designprijzen Rotterdam*, Rotterdam 2003; Th. te Duits, *Het ontstaan der dingen*, Rotterdam 2003.

²⁷ De Adviesgroep bestond uit de volgende personen: Liesbeth den Besten (freelance vormgevingsjournalist), Titus Eliëns (Haags Gemeentemuseum / Kunsthistorisch Instituut Leiden), Floris Guntenaar (Museumdepot), Hyke Koopmans (Het Kapelhuis Amersfoort), Timo de Rijk (TU Delft), José Teunissen (Centraal Museum Utrecht), Marjan Unger (Sandberginstituut), Julius Vermeulen (TPG Post). Aanvullende adviezen werden ontvangen van: Gert Gerrits (BNO), Mienke Simon Thomas en Dingenus van de Vrie (Museum Boijmans Van Beuningen), Vincent de Keijzer (Gemeentemuseum Den Haag), Hinke Kappert (RKD), Carolien Glazenburg en Ingeborg de Roode (Stedelijk Museum Amsterdam).

cartoonisten en politiek tekenaars opgenomen. Dit omdat er voor deze archieven nog geen gericht beleid bestaat en er zoveel namen bij zitten die van belang zijn. Archivalia en documentatie van makers van tekenfilms en animatiefilms zullen daarentegen hun weg vinden naar de Nederlandse filmarchieven; deze vallen buiten dit project.

Archieven van ruimtelijke en theatervormgevers zijn wél in de inventarisatie inbegrepen, omdat hiervoor nog nauwelijks beleid is ingezet. Architecten en beeldend kunstenaars die incidenteel vormgevingsproducten hebben ontworpen zijn niet in de verzamellijst vertegenwoordigd, omdat voor deze archieven al door met name het NAI en het RKD een gevestigd beleid wordt gevoerd.

Als vormgevers onder een gezamenlijke naam hebben gewerkt, is besloten om in principe alleen de naam van het samenwerkingsverband op te nemen. De individuele namen kunnen dan achterwege zijn gebleven (voorbeeld: het grafisch vormgevingsbureau Hard Werken). Alleen in speciale gevallen is ervoor gekozen om beide op te nemen (voorbeeld: Studio Anthon Beeke én Anthon Beeke, of 't Binnenhuis én Jac. van den Bosch)

De afbakening 'Nederlands' is verstaan als: van Nederlandse origine of (voornamelijk) in Nederland werkend. Of iemand genaturaliseerd is tot Nederlander is niet relevant; het gaat erom of de vormgeving tot het Nederlands erfgoed kan worden gerekend. Voorbeelden daarvan zijn namen als Elmar Berkovich, Borek Sípek en Kamagurka. Het RKD zal de verzamellijst, voorzien van jaartallen, toegankelijk maken. Deze gegevens zullen via de websites van het RKD en van de Premsula Stichting publiek beschikbaar zijn. Daarbij wordt aangegeven hoe aanvullingen of opmerkingen kunnen worden doorgegeven.

Verzamellijst

De verzamellijst bevat een 1.600-tal vermeldingen van vormgevers, bedrijven, ontwerp bureaus enzovoorts van algemeen belang, die door hun niveau en betekenis hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van het cultureel erfgoed vormgeving. Nieuwe namen kunnen op- en afgevoerd worden na overleg met een klankbordgroep van specialisten.

Vanuit deze verzamellijst werd geput om via selectiecriteria vast te kunnen stellen waarmee direct aan de slag moet worden gegaan. Het resultaat van deze actie is verwerkt in de zogenoemde NB- en NBI-lijsten. In de verzamellijst zijn achtereenvolgens vermeld: naam, geboortjaar, sterfjaar en periode van werkzaamheid. De verzamellijst is via de websites van de Premsula Stichting en het RKD raadpleegbaar (www.premsula.org ; www.rkd.nl).

7. Toelichting selectiecriteria

Het selectiemiddel waarvan is uitgegaan, is het begrip Nationaal Belang (NB): welke namen van ontwerpers, bedrijven, ontwerp bureaus en instellingen zijn van wezenlijke betekenis voor de Nederlandse vormgevingsgeschiedenis? Andere selectiecriteria zijn gericht op de 'reddingsoperatie' voor bedreigde vormgevingsarchieven en zijn gedifferentieerd naar onmiddellijke of toekomstige urgenties. Aan de vaststelling van deze lijst is, zoals te begrijpen valt, veel wikken, wegen en discussie vooraf gegaan. Het besef dat zulke kwaliteitsoordelen altijd aanvechtbaar zijn, was voor alle betrokkenen evident. Daarom is het van belang dat de keuzecriteria helder en openbaar zijn. Vervolgens is ook enige relativering op zijn plaats. De kwaliteitsselectie - hoe interessant ook - is geen primair doel maar vooral een middel om tot een zorgvuldige en onderbouwde aanpak te komen die voor langere termijn werkbaar is. Het is het resultaat van een intersubjectieve selectie door deskundigen, zonder de pretentie daarmee een wetenschappelijk document af te leveren. Daarnaast is de lijst open voor aanvulling en bijstelling. Zie Bijlage 2: Lijst NB (Nationaal Belang).

8. De status Nationaal Belang (NB)

De status Nationaal Belang is toegekend aan circa driehonderd ontwerpers en ruim honderd ontwerp bureaus en bedrijven die volgens de adviesgroep hebben bijgedragen aan het Nederlandse vormgevingsprofiel. Deze bijdragen worden in vakkringen algemeen erkend, wat onder meer is vast te stellen aan de hand van vermeldingen in contemporaine vakliteratuur en kunsthistorische overzichtswerken of vertegenwoordiging in museumcollecties. Voor een overzicht van de criteria, zie de NB-kadertekst.

Een voorbeeld van een vormgever die de kwalificatie Nationaal Belang kreeg, is de meubelontwerper en binnenhuisarchitect Cor Alons; zijn werk is exemplarisch voor de Nederlandse Nieuwe Zakelijkheid. Een bedrijf waaraan deze status is toegekend is bijvoorbeeld de linnenfabriek Van Dissel & Zonen, die decennialang damasten tafelkleden fabriceerde naar ontwerp van Chris Lebeau en later ook eenvoudiger huishoudtextiel op de markt bracht, ontworpen door Kitty van der Mijll Dekker.

Rijgbrief en twee staaltjes geweven stof. Archief Kitty van der Mijll Dekker, collectie RKD, Den Haag.

29 Juni 1953

Technische gegevens voor het geweven staal van de gordijnstof, bestemd voor de koffiekamers in het Gebouw v.d. Telefoon dienst te Amsterdam. N.

Ketting : Aurora , 24/2 katoen , 292 drn op 10 cm.

Inslag : Celwezel 16/3 van Interrex, Keizergracht 333 , Amsterdam. C., h / 5.50 p. Kilo *nato*

Rijgbrief : over 6 schaften + 2 lijtschaften .

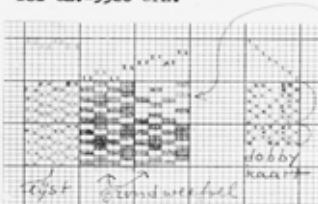
Lijst : 1 cm. = 28 drn, geregen : (8.8.7.7.) 7 x
 Grondweefsel : 5 cm. = 144 drn, geregen : (1.1.2.2.1.1.3.3.) 18 x
 Rapport : 6 x herhalen :
 Blokfiguur : 7 cm. = 208 drn, geregen : (4.4.5.5.4.4.6.6.) 26 x
 Grondweefsel : 10 cm. = 288 drn, geregen : (1.1.2.2.1.1.3.3.) 36 x

dit rapport 6 x = 102 cm. = 496 drn.

Blokweefsel : 7 cm. = 208 drn, geregen : (4.4.5.5.4.4.6.6.) 26 x
 Grondweefsel : 5 cm. = 144 drn, geregen : (1.1.2.2.1.1.3.3.) 18 x
 Lijst : 1 cm. = 28 drn, geregen : (8.8.7.7.) 7 x

Totaal : 121 cm. = 3528 drn.

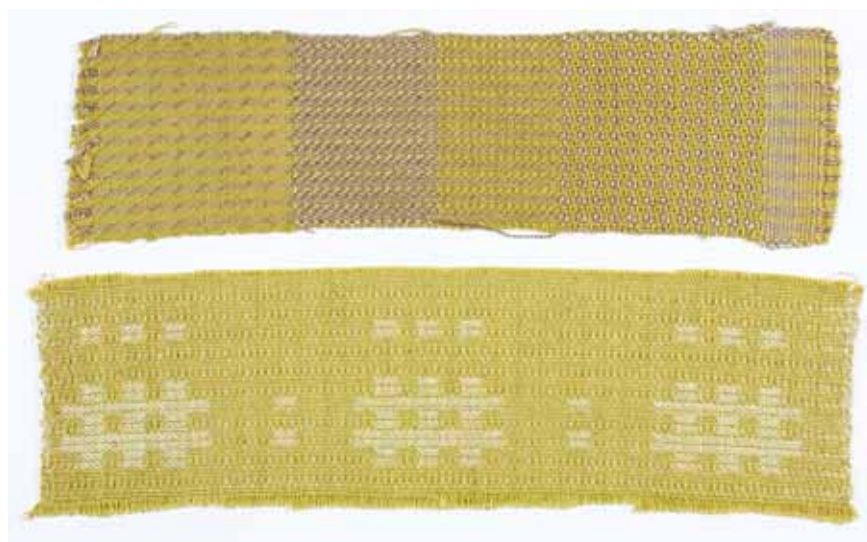
Binding :

Blok weefsel
← doobby kaart grond + blok
← doobby kaart grond overal.
lijst
grondweefsel
dobby kaart

N.B. Indien de weefstoel uitsluitend hoogvak heeft, verdient het aanbeveling de achterkant van de stof omhoog te weven.

N.B. Alle auteursrechten berusten uitsluitend bij de ontwerper.

Waar het tegenwoordig werkzame personen, bureaus of bedrijven betreft, moeten die deel uitmaken van de recente of huidige ontwikkelingen op hun terrein en daarbinnen duidelijk herkenbaar zijn. Zo'n naam komt voor in hedendaagse Nederlandse vormgevingstijdschriften, vakliteratuur of meer algemene media. Van die persoon of instelling zijn ontwerpen vertegenwoordigd in Nederlandse vormgevingscollecties of zijn te zien geweest op belangrijke designtentoonstellingen. Tot deze categorie kan bijvoorbeeld de letterontwerper Bram de Does gerekend worden, wiens letter Lexicon (1992) onder meer wordt gebruikt voor *NRC Handelsblad* en de Van Dale woordenboeken, of Kendix International Textiles in Waalre, die hoogwaardige (project)gordijnstoffen produceert.

Een ander criterium is dat een persoon of instelling stimulerend is (geweest) voor de Nederlandse vormgeving, en hieraan mede richting geeft of heeft gegeven. Hierbij kan worden gedacht aan Lidewij Edelkoort, die zowel academiestudenten als bedrijven helpt nadenken over nieuwe behoeften en trends in de samenleving en daarvoor nieuwe producten te ontwikkelen. Een ander voorbeeld is Galerie Ra in Amsterdam, ooit pionier en nu herkenbaar bakken in het propageren van het moderne sieraad, of het Europees Keramisch Werkcentrum in Den Bosch, waar kunstenaars en designers kunnen experimenteren op gebied van keramiek.

Criteria voor de kwalificatie Nationaal Belang zijn ook maatschappelijke en economische waarden: in hoeverre heeft een persoon of zaak een trend gezet, een invloedrijk of innovatief product op de markt gezet, is markt- of beeldbepalend (geweest), of is van invloed (geweest) op de smaak van een breed Nederlands publiek. Voorbeelden binnen deze groep zijn de binnenhuisarchitect Jan des Bouvrie, de HEMA, of het tijdschrift Avenue. Ook kan hierbij worden gedacht aan bedrijven die producten op de markt hebben gebracht die vooral beeldbepalend zijn (geweest) voor het aanzien van het dagelijks leven in Nederland. Voorbeelden hiervan zijn de fietsen van Fongers en de huishoudelijke artikelen van Brabantia en Tomado. Die namen behoeven geen nadere toelichting. Twee andere voorbeelden, om de breedte van het vormgevingsgebied te benadrukken, zijn Jean Dulieu, de geestelijk vader van Paulus de Boskabouter, en Royal Huisman Shipyard, de internationaal vermaarde jachtbouwer uit het Overijsselse Vollenhove.

Weer een ander criterium dat is gehanteerd, is de vaststelling dat een archief op zichzelf al van nationaal belang is omdat het bijzonder rijk is aan documentatie over de Nederlandse vormgeving in het algemeen of een bepaald terrein in het bijzonder. Dit belang kan zelfs de kwaliteit van de eigen productie van de archiefvormer overstijgen. Deze omschrijving gaat bijvoorbeeld op voor het archief van Benno Premsele. Het kan ook gaan om archieven of documentatiecollecties van bijvoorbeeld vormgevingsverzamelaars of -publicisten.

Criteria Nationaal Belang (NB)

De NB-lijst bestaat uit circa driehonderd ontwerpers en ruim honderd ontwerp bureaus en bedrijven die volgens de adviesgroep hebben bijgedragen aan het Nederlandse vormgevingsprofiel (zie Bijlage 2). De lijst is samengesteld op grond van verschillende selectiecriteria.

1. De vormgevers of vormgevingsinstellingen in kwestie leveren/leverden een herkenbare bijdrage aan het profiel van de Nederlandse vormgeving. Hun bijdragen zijn algemeen erkend in vakkringen. Hierbij gehanteerde objectieve maatstaven zijn:
 - Vermelding in contemporaine vakliteratuur, kunsthistorische overzichtswerken, vertegenwoordiging in nationale museumcollecties.
 - En/of: deel uitmaken van recente of huidige ontwikkelingen op het eigen terrein en daarbinnen duidelijk herkenbaar zijn; voorkomen in hedendaagse vormgevingstijdschriften of meer algemene media; vertegenwoordiging in Nederlandse vormgevingscollecties en/of designtentoonstellingen.
2. Een andere groep betreft vormgevingsdocenten, -publicisten, -onderzoekers, -collectieouders, -opdrachtgevers en -galerieën. Zij vormen de cultureel-maatschappelijke omgeving van de creatieve kern. Het criterium voor Nationaal Belang is hier:
 - De persoon of instelling is stimulerend (geweest) voor de Nederlandse vormgeving, heeft hieraan mede richting gegeven.
3. Een derde categorie zijn personen of instellingen die vanuit maatschappelijke en/of economische waarden van Nationaal Belang zijn (geweest) voor de identiteit van de Nederlandse vormgeving. Criteria zijn hier:
 - De persoon of zaak heeft een trend gezet, heeft een invloedrijk of innovatief product op de markt gezet;
 - Is van invloed (geweest) op de smaakontwikkeling van het Nederlandse publiek;
 - Is beeldbepalend (geweest) voor het aanzien van het dagelijks leven in Nederland.
4. Ten slotte zijn soms de vormgevingsarchieven zélf duidelijk aan te merken als van Nationaal Belang. Een belangrijk criterium is hier:
 - Het archief is bijzonder rijk aan documentatie over Nederlandse vormgeving in het algemeen of op bepaald terrein in het bijzonder.

Briefjes met stofbestellingen bij de firma Metz & Co (1908). Archief Metz & Co, collectie Gemeente-archief Amsterdam.

9. Topselectie (NBI)

Het spreekt vanzelf dat ook binnen de groep van circa vierhonderd namen van Nationaal Belang zich verschillen voordoen. Tenslotte werd een 'eredivisie' ingesteld, een *shortlist*, die de signatuur NBI kregen: van Nationaal Belang en van Internationale kwaliteit. Met deze kopgroep van zo'n vijftig namen zal de *pilot* met de invoering in het Centraal Register van Vormgevingsarchieven worden uitgevoerd. Mogelijke urgenties en prioriteiten in deze groep kunnen daardoor als eerste worden aangepakt. Zie Bijlage 3: Lijst NBI (Nationaal Belang en van Internationale kwaliteit).

Bij de vaststelling van de NBI-groep speelden diverse overwegingen een rol. Essentieel is dat de ontwerper, het ontwerpbureau, bedrijf of instelling een internationale vergelijking kan doorstaan (wat niet altijd wil zeggen dat deze naam ook internationaal bekend is). Hij, zij of het moet een unieke bijdrage hebben geleverd aan de Nederlandse vormgeving en een sleutelrol hebben vervuld in de ontwikkelingen op eigen terrein en zelfs daarbuiten. De geleverde bijdrage is van artistiek zeer hoge kwaliteit of is op bijzondere wijze innovatief, en is bepalend geweest voor een bepaalde stroming of ontwikkeling. Ook kan juist de pionierskwaliteit uitzonderlijk zijn, met uitstraling op overige culturele gebieden. Zie voorts de criteria in de NBI-kadertekst.

Onbetwiste kampioenen in de NBI-categorie zijn de architecten c.q. (meubel)ontwerpers H.P. Berlage en Gerrit Rietveld. Hun grote betekenis voor de Nederlandse vormgeving, hun invloed ook buiten dat vakgebied en hun internationale erkenning zijn voor iedereen zonneklaar.

Een figuur die op twee terreinen veel voor de Nederlandse vormgeving heeft betekend is Willem Sandberg. Hij was ten eerste grafisch vormgever, voortkomend uit de Nieuwe Typografie en bekend door zijn uit papier gescheurde letters. Daarnaast – en dat is zijn unieke verdienste – heeft hij als directeur van het Stedelijk Museum (1945-1962) de industriële vormgeving een definitieve plaats gegeven in het museum. Het was een beslissing van een pionier, iemand die mensen anders wilde laten kijken. Twee recente studies naar het werk en de betekenis van Sandberg²⁸ zijn voor een belangrijk

²⁸ C. Roodenburg-Schadd, *Expressie en ordening. Het verzamelbeleid van Willem Sandberg voor het Stedelijk Museum 1945-1962*, Rotterdam 2004, en A. Petersen, *Sandberg, vormgever van het Stedelijk*, Rotterdam 2004.

deel gebaseerd op het Sandberg-archief in het Stedelijk Museum. Een andere naam op de NBI-lijst is bijvoorbeeld Willem Penaat. Voor wie niet is ingevoerd in de Nederlandse designgeschiedenis zal hij een onbekende zijn en zijn naam zal niet zo gauw in buitenlandse overzichtswerken voorkomen. Toch heeft hij een NBI-status gekregen, want Penaat, zo'n twintig jaar jonger dan Berlage en zo'n tien jaar ouder dan Rietveld, is baanbrekend geweest voor de ontwikkeling van het vak van vormgever in de vroege jaren van de vorige eeuw. Hij was onder andere initiatiefnemer van de VANK (Vereeniging van Ambachts- en Nijverheidskunst), stimulator van de Driebond (een Nederlands antwoord op de Deutsche Werkbund) waarin industrie en kunstenaars tot elkaar werden gebracht, en, na het mislukken hiervan door de Eerste Wereldoorlog, geestelijk vader en medestichter van de Nederlandsche Bond voor Kunst in Industrie (BKI) in 1924. Daarnaast was hij ook een begenadigd meubelontwerper. Helaas is het persoonlijke archief van deze - nogal op zichzelf levende - man bij de brand van zijn woning verloren gegaan.²⁹

Een ontwerper met een heel ander profiel is Anthon Beeke. Onconventioneel, provocerend, spraakmakend en vooral vernieuwend binnen het vakgebied door zijn duidelijk inhoudelijke benadering van een ontwerp opdracht. Haal je Beeke in huis dan is de kans groot dat er een geruchtmakend product wordt geleverd, zoals het toneelaffiche met de paardenkont, wat bij nadere beschouwing de in leren riemen ingesnoerde billen en schaamdelen van een vrouw blijken te zijn (*Troilus en Cressida* gespeeld door Globe, 1981). Het werk van Beeke is zeer gewild geraakt onder met name culturele opdrachtgevers, zoals het tijdschrift *Hollands Diep*, Toneelgroep Amsterdam en het Holland Festival. Anthon Beeke heeft de grafische geschiedenis van Nederland een andere wending gegeven. Het archief van Beeke wordt momenteel door het NAGO behandeld in opdracht van museum De Beyerd in Breda.

Een voorbeeld van een bedrijf met een NBI-status is de firma Metz & Co. Deze uit de 18de eeuw stammende Amsterdamse stoffenhandel ontwikkelde zich tot een van de belangrijkste commerciële opdrachtgevers van avant-garde vormgeving tussen circa 1920 en 1965. Metz & Co heeft opdrachten gegeven aan vele tientallen Nederlandse en buitenlandse ontwerpers. De samenwerking van dit bedrijf met Gerrit Rietveld (meubelen, interieurs) is

²⁹ C. van Adrichem, *Willem Penaat 1875-1957. Meubelontwerper en organisator*, Rotterdam 1988.

vermaard, evenals die met de schilder Bart van der Leck (tapijten, kleurgamma's en kleurbeeldingen voor interieurs), de Frans-Russische kunstenaar Sonia Delaunay (stoffen en mode) en Willem Penaat (meubelen en interieurs).³⁰ Het omvangrijke archief is verdeeld over verschillende instellingen (Gemeentearchief Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum en is deels in particuliere handen.

Nog een met NBI gekwalificeerd bedrijf ten slotte is Artifort uit Maastricht. Deze degelijke meubelfabriek richtte zich in de jaren '60 op modern design van internationale allure, daarbij geadviseerd door de Nederlandse ontwerper Kho Liang Ie. De hypermoderne meubels van met name de Franse ontwerper Pierre Paulin hebben het bedrijf internationale faam gebracht.³¹ Hoewel die reputatie inmiddels wat is verbleekt, brengt Artifort nu bijvoorbeeld meubels van ontwerper Marcel Wanders. Het archief van Artifort bevindt zich nog steeds bij het bedrijf en is onder de hoede van het secretariaat. Er wordt door het bedrijf nog gebruik van gemaakt bij de ontwikkeling van remakes van eigen topontwerpen uit de jaren '60.

Criteria Nationaal Belang en van Internationale kwaliteit (NBI)

De NBI-lijst is samengesteld via een selectie van namen uit de verzamellijst en vervolgens de NB-lijst. De NBI-lijst bevat namen van vormgevers, bedrijven, ontwerp bureaus enzovoorts, die door de adviesgroep op grond van diverse criteria gezien worden als van Nationaal Belang en van Internationale kwaliteit. Deze lijst kent momenteel circa vijftig vermeldingen (zie Bijlage 3). De bijdrage van deze persoon of instelling is verklarend voor de loop van de ontwikkelingen op eigen gebied en daarbuiten, is daarvoor (inter)nationaal een referentiepunt.

Als objectieve maatstaven kunnen gelden:

- Het hebben ontvangen van (internationale) prijzen;
- Invloed via (internationale) docentschappen;
- Invloed via eigen geschriften;
- Vermelding in eigentijdse (internationale) literatuur;
- Vermelding in (internationale) kunsthistorische overzichtswerken;
- Opgenomen in internationale museumcollecties en tentoonstellingen.

³⁰ Tent. cat. *Sonia Delaunay - 'Metz est venu'*, Amsterdam (Stedelijk Museum) 1992; P. Timmer, *Metz & Co - de creatieve jaren*, Rotterdam 1995; P. Timmer, *Avant-garde en commercie. Een nabeschouwing bij Metz & Co - de creatieve jaren*, dissertatie VU Amsterdam 2000.

³¹ E. Jamin, I Schwenke, S. Wijnen, *Artifort*, Rotterdam 1990.

10. Streven Inhaalslag

Het eerste streven van de beoogde 'reddingsoperatie' is, dat binnen de groep archieven van Nationaal Belang in ieder geval de topselectie binnen afzienbare termijn wordt veilig gesteld en/of ondergebracht en ontsloten, en in openbare instellingen te vinden is of anderszins toegankelijk zal zijn. Deels is dat al het geval en zijn deze archieven professioneel ondergebracht en raadpleegbaar, zoals de archieven van Berlage en Rietveld. Helaas moet ook worden vastgesteld dat een aantal archieven al verloren is gegaan, zoals dat van Penaat, of dat archieven wel ergens liggen maar deze nauwelijks worden beheerd of toegankelijk zijn gemaakt. Mocht blijken dat een belangrijk archief bewaard is, maar nog niet voor de toekomst geborgd en ontsloten, dan kan aan deze naam de status Urgent worden toegekend.

Urgenties

Aan verschillende archieven uit de NB(I)- lijst is al de kwalificatie Urgent gegeven. Deze kunnen op een of andere manier als 'bedreigd' worden aangemerkt.

Omstandigheden die hieronder vallen zijn bijvoorbeeld:

- Een op handen zijnde opheffing van een bureau of bedrijf, met als gevaar dat het archief wordt afgevoerd, verkocht of verspreid raakt. Zo is in 1985 bij het faillissement van de meubel- en interieurzaak Pander (NB-status) onder meer het modelboekenarchief en ander beeldmateriaal geveild en (waarschijnlijk) in buitenlandse handen terechtgekomen. Verwoede pogingen van de onderzoekers die met de historie van Pander bezig waren om het archief in een Nederlandse instelling onder te brengen liepen destijds op niets uit.³²
- Bij het (onverwacht) overlijden van een ontwerper bestaat eveneens het risico dat het archief wordt afgevoerd, verkocht of hopeloos verspreid raakt. De kans hierop is groter als een archief zeer omvangrijk is en daardoor moeilijk onder te brengen, wat ook een extra financiële inspanning vergt.
- Het kan ook zijn dat een ontwerper al lang is overleden of dat een bedrijf al lang is opgeheven, maar dat de omstandigheden waarin een archief of een deel van een archief zich bevindt niet gunstig zijn. Dit

³² Informatie van Monique Amagat-Teunissen, 7 september 2004.

geldt bijvoorbeeld voor het archief van de grafisch ontwerpster Tine Baanders (1898-1972). Zij was een verdienstelijk ontwerpster, maar wat mede de NB-status heeft bepaald is de maatschappelijke betekenis van haar werk als onafhankelijke vrouw in een destijds door mannen gedomineerd beroep. Enig door haar ontworpen drukwerk bevindt zich in het Gemeentearchief van Amsterdam, de rest is over verschillende particuliere collecties verspreid.

- Het signaal dat de (buitenlandse) markt in een archief is geïnteresseerd of dat een archief potentieel die aantrekkingskracht heeft, is een aanleiding voor urgentie. Zie het voorbeeld van de firma Pander.
- Urgentie kan inhouden dat de hoge leeftijd van de archiefvormer of andere omstandigheden erop wijzen dat het tijdig maken van afspraken over het archief zinvol lijkt. Het bleek al meerdere malen dat wanneer er wordt geïnformeerd naar de toestand van een archief, mensen soms met zo'n archief in hun maag zitten. Men beseft historisch materiaal in handen te hebben, maar het staat in de weg, men weet niet goed wat ermee te doen. Dan is getoonde interesse en zicht op een herplaatsing vaak een uitkomst.
- Urgent kan ook betekenen dat is signaleerd dat een bedrijf of ontwerper binnenkort ondersteuning en advies nodig heeft om zijn archief goed te beheren of te laten beheren.
- Speciale aandacht gaat uit naar vormgevers of bedrijven van Nationaal Belang die vandaag de dag nog volop actief zijn. Sommigen van deze lijst zijn jong en veelbelovend. Anderen zijn al gevestigde namen met een internationale uitstraling, maar staan nog midden in hun carrière. Het streven is om al deze archiefvormers te benaderen om zo mogelijk beginselafspraken te maken over een toekomstige bestemming van hun archief. Er zullen zo nodig richtlijnen worden gegeven over hoe te archiveren met het oog op de toekomst; een voorschot op de geschiedenis als het ware. Dit is vaak ook in het belang van deze vormgevers zelf. Een dergelijke afspraak is bijvoorbeeld gemaakt tussen de boekontwerpster Irma Boom en de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam.³³ Deze instelling is een paar jaar geleden met haar overeengekomen haar archiefmateriaal te verzamelen om het ontstaansproces van haar ontwerpen te kunnen

³³ Informatie van Irma Boom, 23 september 2004.

documenteren voor toekomstige onderzoekers. Een deel van haar schetsen, administratie en documentatie heeft Irma Boom nu al overgedragen, later zal zij haar archivalia aan de UBA nalaten. Ook met de boekontwerpers Harry Sierman en Reynoud Homan heeft de UBA een dergelijke afspraak gemaakt.

Het voornemen is dat op grond van de signalering van urgenties contacten worden gelegd, en eventueel actie wordt ondernomen. Het gaat trouwens niet alleen om het veilig stellen van een archief in fysieke zin. Mondelinge informatie van of over de archiefvormer kan voor het bewerken en bestuderen van een archief een uiterst belangrijke bron zijn. Dergelijke informatie kan stukken (helpen) identificeren, van context voorzien of andere achtergrondinformatie verschaffen. Dit soort kennis is aanvankelijk vanzelfsprekend, maar voor een buitenstaander niet meer te achterhalen als het eenmaal te laat is.

Het is de bedoeling om bij de registratie, of de latere plaatsing van een archief, te trachten om zulke gegevens op te tekenen van degene die er tot dan toe voor heeft gezorgd. Dat kan ook een museumconservator zijn of een bedrijfssecretaresse die met pensioen gaat. Het gaat dikwijls om de enige en meest directe kennis die van zo'n archief voorhanden is. Het is een vorm van *oral history* die zeer belangrijk kan zijn voor de betekenis van een archief, en daarmee voor onze vormgevingsgeschiedenis.

Dummy van een scheerapparaat van Philips, ontworpen door Aat Marinissen (circa 1966). Deze originele dia bevindt zich in het archief van de ontwerper.

11. De toekomst van het vormgevingsverleden

Hoe rampzalig het kan lopen met een bedreigd archief dat niet tijdig is gesignaleerd, bewijst tot slot het voorbeeld van de ruiming van het BKI-archief. Wat er met dit archief is gebeurd, is tekenend voor de totale desinteresse die er soms bestaat voor dergelijk historisch belangrijk materiaal. De Nederlandsche Bond voor Kunst in Industrie (NBI-status) was een organisatie waarin fabrikanten, uitgevers en handelaren waren verenigd met als oogmerk de vormgeving van het Nederlandse fabricaat op een hoger peil te brengen. De aangesloten bedrijven waren streng geselecteerd op de kwaliteit van hun producten en hun samenwerking met ontwerpers, kunstenaars of architecten. Ook vormgevers namen deel in de BKI, die in 1924 was opgericht in navolging van de succesvolle Deutsche Werkbund. De BKI vormde een richtinggevend element in de ontwikkeling van de Nederlandse vormgeving, zowel in de professionalisering van het vormgeversvak als in de belangstelling van bedrijven om de vormgeving van hun producten serieus te nemen. Een aantal vooraanstaande bedrijven is er lid van geweest, firma's die we ook weer tegenkomen in de NB- en NBI-lijst, zoals N.V. Glasfabrieken Leerdam, Uitgeverij Brusse, Drukkerij Joh. Enschedé & Zn., Linnenfabriek Van Dissel & Zonen, Gispén, Metz & Co, meubelfabriek LOV (Labor Omnia Vincit) en Weverij De Ploeg, in totaal zo'n vijftig bedrijven. In 1951 is de BKI opgegaan in het Instituut voor Industriële Vormgeving (IIV). Het IIV, dat als één van de voorlopers beschouwd kan worden van de Prensela Stichting, heeft bij zijn faillissement in 1976 het aanwezige archiefmateriaal door onbekenden laten meenemen. Wat overbleef zou als oud papier zijn afgevoerd.³⁴ Niemand bedacht zich kennelijk dat hiermee een wel zeer belangrijk stuk vormgevingsgeschiedenis verloren ging. Het gebrek aan levensvatbaarheid van het IIV was natuurlijk ook symptomatisch voor de visie op het maatschappelijk belang van vormgeving in die tijd.

Haalbare ambitie

Die houding is nu gelukkig veranderd. Het voorgaande moet duidelijk hebben gemaakt dat de voorgestelde inhaalslag voor het erfgoed vormgevingsarchieven niet alleen een hoge noodzaak heeft, maar ook is gebaseerd op realiteitszin en een haalbare ambitie. De bundeling van specialistische kennis en praktijkervaring die dit project dragen staan

³⁴ Ramakers, op. cit. (noot 13), p. 8.

hiervoor garant.

De rol van de Premsula Stichting is die van intendant: het organiseren dat de uitvoering gerealiseerd wordt. De uitvoering zelf zal komen te liggen bij de bestaande archiefinstellingen en collectionerende instituten. Verschillende instellingen hebben al verklaard hiertoe bereid te zijn, maar wijzen er wel op dat dit een uitbreiding betekent van hun taak. Geen van deze instellingen heeft op dit moment de expliciete opdracht om vormgevingsarchieven op te nemen en te ontsluiten. Er is daarom voor het welslagen van dit deel van de inhaalslag veel geld nodig als bestemmingsreserve voor aanvragen van archiefinstellingen/musea die de bedreigde archieven opnemen. Het RKD en de Premsula Stichting hebben in overleg met de Mondriaan Stichting reeds de aanzet gegeven tot uitvoering van de eerste fase van het project.

De verwachting is dat wanneer de voorgestelde aanpak wordt omgezet in regulier beleid, en de infrastructuur voor toegankelijkheid en fysiek behoud eenmaal bekendheid krijgt, er meer bedrijven, vormgevers of hun nazaten geneigd zullen zijn hun materiaal aan te bieden aan openbare archieven of documentatie-instellingen. Door de toename van het aantal goed toegankelijke en digitaal ontsloten vormgevingsarchieven zal de publieke status ervan groter worden. Dat werkt het archiefonderzoek in de hand, wat weer bevorderend is voor de opbloei van belangstelling voor ons Nederlandse vormgevingsverleden én -heden. En zo is de cirkel rond: waar je goed voor zorgt, betaalt zich altijd terug.

Rol Premsula Stichting in uitvoering inhaalslag Vormgevingsarchieven

- De Premsula Stichting zal voor urgenties en prioriteiten aangaande de vormgevingsarchieven jaarlijks een werkplan opstellen. Ook zal worden onderzocht waar deze eventueel ondergebracht kunnen worden.
- Dit vergt overleg met archiefinstellingen en musea op plaatselijk, provinciaal of regionaal, en landelijk niveau. Ten behoeve van het creëren van een draagvlak en het nader informeren over de inhaalslag stelt de Premsula Stichting voor om in vervolg op het symposium *Archief in vorm* (2004) een werkbijeenkomst te organiseren, speciaal gericht op deze archiefinstellingen en musea.
- Om behoud en ontsluiting van vormgevingsarchieven ook in de toekomst te bevorderen, wil de Premsula Stichting een archiveerinstructie - een digitale handleiding - voor Nederlandse ontwerpers en bedrijven laten opstellen.
- Voor de advisering en beoordeling van deze toekomstige activiteiten zal een brede adviescommissie van deskundigen worden ingesteld, enigszins vergelijkbaar met de structuur voor de naleving van de Wet Cultuurbehoud.

Bijlage 1: Enkele archief termen

Archief

Geheel van archiefstukken, ontvangen of opgemaakt door een persoon, groep personen of organisatie. Het begrip archief kennen we ook in de betekenis van een instelling waar archieven beheerd worden en als het gebouw waar de documenten bewaard worden. Om verwarring te voorkomen wordt voor dit laatste meestal de aanduiding archiefinstelling gebruikt.

Archiefvormer; archiefvorming

Persoon, groep personen, bedrijf, stichting, vereniging of instelling die archiefvorming pleegt als neerslag van eigen leven, werk of activiteiten; het geheel van procedures en handelingen waarbij archiefstukken tot stand komen en in een archief worden opgenomen.

Structuur en context van archieven

Een belangrijk verschil tussen een archief en een bibliotheek of documentatiecollectie, is dat de laatste professioneel zijn gestructureerd en bedoeld voor gebruik door derden. Een archief is oorspronkelijk meestal ingesteld op eigen gebruik. Daardoor is het soms moeilijk toegankelijk voor anderen. Aan de andere kant kan de structuur van een archief een informatiebron op zichzelf zijn: het kan onthullen wat de archiefvormer belangrijk vond, of wat hij/zij met elkaar in verband bracht. Kennis van functies en taken van de archiefvormer zijn noodzakelijk om archief informatie naar waarde te schatten en een archiefstructuur te interpreteren.

Wat typeert een vormgevingsarchief

Een vormgevingsarchief is een verzameling van archivalia en producten die de neerslag vormt van leven en werk van vormgevers of ontwerp bureaus, fabrikanten, designgaleries, vakorganisaties en tijdschriften.

Vormgevingsarchieven kunnen zowel bestaan uit papieren archief als archiefvoorwerpen. Dat kunnen de opeenvolgende ontwerpschetsen, textielstalen, prototypes of maquettes zijn, maar evenzeer bedrijfsadministratie, correspondentie met opdrachtgevers, -nemers of klanten en tevens documentatie als inspiratiebron of als neerslag van het werkproces. De archiefstukken kunnen dus zeer uiteenlopend van aard zijn en de bijbehorende deelcollecties kunnen bij diverse instellingen zijn ondergebracht. De verschillende behoudsproblemen en de bepaling van

uniciteit stellen specifieke eisen aan de behandeling van vormgevingsarchieven.

Documentatie

Verzameling documenten betreffende een feit of reeks feiten, bijeengebracht met een bepaald doel. In een vormgevingsarchief komt vaak persdocumentatie voor, over tentoonstellingen, het eigen werk en dergelijke, of beelddocumentatie, bijvoorbeeld een reeks foto's die een ontwerpproces documenteren of een album met afbeeldingen van een bepaalde serie producten.

Producten

Ontwerpproducten, eindproducten of proefmodellen, proefmonsters van materialen, maquettes, proefdrukken, ook wel 'realia'.

Archiefvernietiging

Zodanig bewerken van de gegevensdrager dat daarvan of daaruit op geen enkele wijze de gegevens die erop zijn vastgelegd kunnen worden gereconstrueerd. Dit impliceert dus versnippering of verbranding van papier en fotografisch materiaal, het verbrijzelen van optische schijven en het demagnetiseren (niet alleen met de wisknop) van elektromagnetische gegevensdragers (banden, diskettes, harde schijven).

Literatuur: *Archiefterminologie voor Nederland en Vlaanderen*, Stichting Archiefpublicaties 2003.

De lijsten in bijlage 2, 3 en 4 zijn opgesteld om selectiecriteria te ontwikkelen voor het behoud van deze archieven. Deze lijsten zijn tot stand gekomen via overleg en intersubjectieve selectie. De lijsten vormen geen beoordelingsinstrument voor de inhoudelijke kwaliteit van het werk van de vormgevers, maar dienen primair criteria van urgentie vast te stellen voor het behoud van de archieven en ter voorkoming van het verloren gaan van dit cultureel erfgoed. Het is op dit moment maar gedeeltelijk bekend welke archieven een urgente status hebben. Hiervoor is nader onderzoek nodig.

De verzamellijst (Bijlage 4) bevat ongeveer 1200 vermeldingen van vormgevers, bedrijven, ontwerpbureaus enzovoorts van algemeen belang, die door hun niveau en betekenis hebben bijgedragen aan de Nederlandse vormgeving. Namen kunnen op- en afgevoerd worden na overleg met de adviesgroep. In de verzamellijst zijn achtereenvolgens vermeld: naam, geboortjaar, sterfjaar of periode van werkzaamheid. De namen en jaartallen op de lijsten zijn zo correct mogelijk weergegeven. Eventuele aanvullende informatie of mogelijke correcties stellen wij zeer op prijs. Reacties graag zenden aan: crva@rkd.nl.

Bijlage 2: Lijst NB (Nationaal Belang)

Namen van personen (p) en bedrijven e.d. (b)	Geboortjaar - sterfjaar (p) of periode van werkzaamheid (b)	Verblijfplaats van archief en eventueel deelcollecties
2D3D, Bureau voor 2- en 3- dimensionale vormgeving (b)	sinds 1977	
AaBe (b)	1929-1998	
Jan Aarntzen (p)	1950	
ADCO (b)	1919-1976	
ADO, arbeid door onvolwaardigen (b)	1922-1960	
Chris Agterberg (p)	1883-1948	
Ahrend (b)	sinds 1896	
Peter Alma (p)	1886-1969	
Cor Alons (p)	1892-1967	Gemeentemuseum Den Haag; familie van archiefvormer
Johan Coenraad Altorf (p)	1876-1955	
Amersfoortsche Tapijtfabriek N.V. (b)	1883-1901	
Tegel- en Fayencefabriek Amphora (b)	1908-1933	
Amstelhoek (b)	1897-1910	
Hil Andringa (p)	1896-1985	
Ed Annink (p)	1956	
Hans Appenzeller (p)	1949	
Gerd Arntz (p)	1900-1988	
Arts and Crafts (b)	1898-1904	
Avenue, tijdschrift (b)	1965-1996	
Tine Baanders (p)	1890-1971	Familie van archiefvormer; Gemeentearchief Amsterdam
Bertha Bake (p)	1880-1957	
Gijs Bakker (p)	1942	Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch
Lucie Q. Bakker (p)	1915-2003	
Nicolaas van Beek (p)	1938	
Jan Begeer (p)	1921	In overleg*
Carel Begeer (p)	1883-1956	
Aziz Bekkaoui (p)	1969	
Rien Bekkers (p)	1950	
Edmond Bellefroid (p)	1893-1971	Deels in archief opdrachtgever
Jop van Bennekom (p)	1970	
Paul van den Berg (p)	1945	
Gerard van den Berg (p)	1947	
Johannes Cornelis Berkhey (p)	1930	
Elmar Berkovich (p)	1897-1968	NAi
Wil Bertheux (p)	1916-2004	
Dinie Besems (p)	1966	
Van Besouw (b)	sinds c. 1839	
Pieter den Besten (p)	1894-1972	
Jan Beutener (p)	1932	
Jurgen Bey (p)	1965	
Zjef van Bezouw (p)	1960	
De Bijenkorf (b)	sinds 1870	Gemeentearchief Amsterdam
Marian Bijlenga (p)	1954	
Galerie Binnen (b)	sinds 1981	
Stichting Bio Kinderrevalidatie (b)	1960-1960	
Maria Blaisse (p)	1944	
Erik van Blokland (p)	1967	
BNI (Beroepsvereniging Nederlandse Interieurontwerpers) (b)	sinds 1949	
BNO (Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers) (b)	sinds 1996	In overleg*
Berend Bodenkamp (p)	1942	
Onno Boekhoudt (p)	1944-2002	Cultuur Onder Dak Apeldoorn (CODA)
Corrie de Boer (p)	1932	
Willem Bogtman (p)	1882-1955	
Jan Bons (p)	1918	In overleg*
Irma Boom (p)	1960	Universiteitsbibliotheek Universiteit van Amsterdam
Karel Boonzaaijer (p)	1948	
Ben Bos (p)	1930	
Stichting Françoise van den Bosch (b)	sinds 1980	In overleg*
Jac. van den Bosch (p)	1868-1948	Drents Museum Assen, Stichting voor Schone Kunsten na 1900; RKD
Madeleine Bosscher (p)	1942	
Jan des Bouvrie (p)	1942	
Johan Braakensiek (p)	1858-1940	
Cees Braakman (p)	1917-1995	
firma. F.W. Braat (b)	1844-1971	NAi
Brabantia (b)	sinds 1919	
Joke Brakman (p)	1946	
Chris Brand (p)	1921-1998	In overleg*
Pieter Brattinqa (p)	1931-2004	In overleg*
Arian Brekveld (p)	1968	
Peter Bremers (p)	1957	
Fred de la Bretonière (p)	1944	
Wim van den Brink (p)	1929	
Galerie Ina Broerse (b)	1948-1994	
Edelsmederij Brom (b)	1856-1961	Katholiek Documentatie Centrum
Paul Bromberg (p)	1893-1949	
Willem Coenraad Brouwer (p)	1877-1933	

Arlette Brouwers (p)	1956	
BRS Premsele Vonk (b)	sinds 1987	In overleg*
Marijke Bruggink (p)	1961	
Cornelis de Bruin (p)	1870-1940	
Nicolette Brunklaus (p)	1959	
Peer de Bruyn (p)	1960	
Bruynzeel (b)	sinds 1897	
Arnold Bueno de Mesquita (p)	1908-2002	NAi
Bureau Piet Gerards (b)	sinds 1980	
Charles Burki (p)	1909-1994	
Leo Cahn (p)	1951	
Henny Cahn (p)	1908-1999	
CAR (b)	sinds 1947	
Nicolai Carels (p)	1967	
Dick Cassée (p)	1931	
Castelijin (b)	sinds 1958	
CCC (Centrum voor Cubische Constructies, Slothouber en Graatsma) (b)	1965-1970	
Cheops (b)	1985-1998	
Nel van der Chijs (p)	1907	
De Cirkel (b)	1934-1967	
Joseph Citroen (p)	1891-1970	
Concrete Architectural Associates (b)	sinds 1997	Archiefvormer
Galerie In 't Constigh Werck (b)	1941-1960	
Cor Unum (b)	sinds 1953	Archiefvormer
Baer Cornet (p)	1937	
Lies Cosijn (p)	1931	
Cubic3 Design (b)	1981-1995	
Curver (b)	sinds 1949	
Eduard Cuypers (p)	1859-1927	
d3/Fana (b)	1932-1935	
Daalderop (b)	sinds 1880	
DAF (b)	1928-1975	
de 8 en Opbouw, tijdschrift (b)	1932-1943	
Gebroeders Das (b)	sinds 1952	
Keso Dekker (p)	1946	
Marlies Dekkers (p)	1965	
Hans Démoed (p)	1960	
Paul Derrez (p)	1950	
Design Academy Eindhoven (b)	sinds 1955	
Dietwee (b)	sinds 1988	
Gerrit Willem Dijsselhof (p)	1866-1924	
Linnenfabrieken E.J.F. van Dissel & Zonen N.V. (b)	1871-1971	Archief is verloren gegaan
De Distel Plateelbakkerij (b)	1895-1923	
Theo Dobbelman (p)	1906-1984	
Hans Peter Doebele (p)	1925	
Bram de Does (p)	1934	
dok (b)	1998-2003	
Dora Dolz (p)	1941	
Donkervoort (b)	sinds 1978	
Dick Dooijes (p)	1909-1998	
Hendrik van Dorp (p)	1873-1936	
Trudy Drescher (p)	1946	
Saskia van Drimmelen (p)	1968	
DRU (b)	onbekend	
Jaap Drupsteen (p)	1942	
Studio Drupsteen (b)	sinds 1979	Archiefvormer
Michel Duco Crop (p)	1863-1901	Is waarschijnlijk verloren gegaan
Willem Marinus Dudok (p)	1884-1974	NAi
Daphne Duijvelshoff-van Peski (p)	1942	
Jean Dulieu (p)	1921	
Archibald Dumbar (p)	1916-1988	Familie van archiefvormer
Gert Dumbar (p)	1940	
Dumoffice (b)	1993-2003	
Rob Eckhardt (p)	1953	
Studio Edelkoort (b)	sinds 1991	
Hester van Eeghen (p)	1958	
Piet Hein Eek (p)	1967	
Christa Ehrlich (p)	1903-1995	
Iris Eichenberg (p)	1965	
Ria van Eijk (p)	1938	
Jan Eisenloeffel (p)	1876-1957	
Dick Elffers (p)	1910-1990	Stedelijk Museum Amsterdam
Harm Ellens (p)	1871-1939	
Astrid van Engelen (p)	1970	
René van Engelenburg (p)	1977	
Erres (b)	1923-1965	
Gielijn Escher (p)	1945	
De Etna Breda (DEB) (b)	1856-jaren zeventig	
EKWC (Europees Keramisch Werkcentrum) (b)	sinds 1973	
Fabrique (b)	sinds 1991	
Ida Falkenberg-Liefrinck (p)	1901	In overleg*
Wladimir Flem (p)	1910	

Flex/theINNOVATIONLAB (b)	sinds 1989	
Plaatelbakkerij Flora (b)	1945-1980	
Fokker (b)	1912-1996	
Fongers (b)	1884-1971	
Henri Friedlaender (p)	1904-1996	
Bert Frijns (p)	1953	
NV Keramische Industrie Fris (b)	1947-1969	
The Frozen Fountain (b)	sinds 1985	
Wil Fruytier (p)	1915	
G+N (b)	sinds 1999	
Paul Gallis (p)	1944	
Maurits Gatsonides (p)	1911-1998	
Pascale Gatzen (p)	1969	
GKT (Gebonden Kunstenfederatie) (b)	1946-1969	Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis
Henk van der Geest (p)	1952	
Pieter Geraedts (p)	1940	
Gero (b)	sinds 1909	
Mieke Gerritzen (p)	1962	
Geschiedschrijving Illustratie Nederland (b)	c. 1998	In overleg*
Jaap Gidding (p)	1887-1955	RKD; familie van archiefvormer
Wim Gilles (p)	1923-2002	Verspreid bij particulieren en instellingen
Vincent van Ginneke (p)	1956	
Frank Govers (p)	1932-1997	
GVN (Grafische Vormgevers Nederland) (b)	sinds 1968	
Thea Gregoor (p)	1917	
Grolsch (b)	sinds 1615	
Mieke Groot (p)	1949	
Babs Haenen (p)	1948	
Susanne Hahn (p)	1953	
Lea Halpern (p)	1899-1985	
Ineke Hans (p)	1966	
Hard Werken (b)	1979-1993	Gemeentearchief Rotterdam
Sandra Harmsen (p)	1960	
Petra Hartman (p)	1960	
Sem Hartz (p)	1912-1995	
Frans de la Haye (p)	1943	
Maria Hees (p)	1948	
Bernard Heesen (p)	1958	
Willem Heesen (p)	1925	RKD
Max Heijmans (p)	1918-1997	Centraal Museum Utrecht; Gemeentemuseum Den Haag
HEMA (b)	sinds 1926	
Marion Herbst (p)	1944-1995	Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch
Herman Hertzberger (p)	1932	
Jan Bertus Heukelom (p)	1875-1965	
Chris Hiemstra (p)	1942	
Chris J. van der Hoef (p)	1875-1933	Archief is waarschijnlijk verloren gegaan
Cornelia Hoekstra-Vos (p)	1888-1954	
Dick van Hoff (p)	1971	
P.A.H. Hofman (p)	1885-1965	
Dick Holthaus (p)	1928	
Willem Honing (p)	1955	
Siem van den Hoonard (p)	1900-1938	
Theo van Hoytema (p)	1863-1917	NAi; stukken in verspreide collecties
Dirk Hubers (p)	1913-2003	
Betty Hubers-Scheuffler (p)	1907-1991	
Royal Huisman Shipyard B.V. (b)	sinds 1884	
Vilmos Huszár (p)	1884-1960	NAi
Richard Hutten (p)	1967	
Stichting / Centrum / Raad voor Industriële Vormgeving (b)	c. 1949-1967	In overleg*
IIV (Instituut voor Industriële Vormgeving) (b)	1951-1976	Archief is deels verloren gegaan
Inside Outside (b)	sinds 1991	
Inventum (b)	sinds 1908	
ISN (Instituut voor Sier- en Nijverheidskunst) (b)	1908-1942	
Joop Isthia (p)	1933	Archiefvormer
Willem Jaarsveld (p)	1914	
Jacob Andries Jacobs (p)	1884-1968	
Cornelis Jetses (p)	1873-1955	
Hans de Jong (p)	1932	
Charles Adriaan Jongejans (p)	1918-1995	Universiteitsbibliotheek Universiteit van Amsterdam
Hella Jongerius (p)	1963	
Jac. Jongert (p)	1883-1942	
Claudy Jongstra (p)	1963	
Menno Jonker (p)	1968	
Jumbo (b)	sinds 1853	
Het Kapelhuis (b)	1960-1992	RKD
Kaptein Roodnat (b)	sinds 2000	
Cora Kemperman (p)	1947	
Kendix (b)	1958-1958	
Beppe Kessler (p)	1952	
Maria van Kesteren (p)	1933	Archiefvormer
Keupr / van Bentm (b)	sinds 1997	
Gerard Kiljan (p)	1891-1968	

Max Kisman (p)	1953	
Piet Klaarhamer (p)	1874-1954	NAi
Klavers van Engelen (b)	sinds 1998	
Ruud-Jan Kokke (p)	1956	
Buro Konings + Bey (b)	1990-1998	
KVT (Koninklijke Verenigde Tapijtfabrieken) (b)	sinds 1917	
Nicolaas de Koo (p)	1881-1960	
Lodewijk Willem van Kooten (p)	1903-1972	
Piet Kramer (p)	1881-1961	Archief is deels verloren gegaan; NAi
Hans G. Kresse (p)	1921-1992	
Jan van Krimpen (p)	1892-1958	
Alexander Jacobus Kropholler (p)	1881-1973	NAi
Jan Kruis (p)	1933	
Kunst aan het Volk (b)	1904-1928	
Kurz (b)	1896-1984	
Erik-Jan Kwakkel (p)	1965	
Dom Hans van der Laan (p)	1904-1991	NAi
Harm Lagaay (p)	1946	
Jan Joris Lamers (p)	1942	
Chris Lanooy (p)	1881-1948	Verspreid bij particulieren
Geert Lap (p)	1951	
Glasfabriek Leerdam (b)	1878-2005	Archiefvormer; Nationaal Glasmuseum Leerdam; RKD
Leolux (b)	sinds 1932	
Joep van Lieshout (p)	1963	
Franck Ligtelijn (p)	1933-1996	Familie van archiefvormer
Koen Limperg (p)	1908-1943	NAi
Carel Adolph Lion Cachet (p)	1864-1945	
Johan van Loon (p)	1934	
Cornelis de Lorm (p)	1875-1942	
LOV (N.V. Oosterbeeksche Meubelfabriek Labor Omnia Vincit) (b)	1910-1935	
Lumiance (b)	sinds 1984	
Mac & Maggie (b)	1976-jaren negentig	
Martin Majoer (p)	1960	
Karel Martens (p)	1939	
Pierre Mazairac (p)	1943	
Oud-Hollandse Tingieterij Meeuws en Zn. N.V. (b)	1775-1963	
Richard Meitner (p)	1949	In overleg*
Joseph Mendes da Costa (p)	1863-1939	
Merkx+Girod (b)	sinds 1985	
Illustratie Meulenhoff (b)	sinds 1895	In overleg*
Mevis & Van Deursen (b)	1987-2003	
Floris Meydam (p)	1919	RKD
Paul Mijksenaar (p)	1944	Archiefvormer
Kitty van der Mill Dekker (p)	1908-2004	RKD; Nederlands Textielmuseum Tilburg; Bauhaus-Archiv Berlin
Kunstaardewerfabriek K.J. Mobach (b)	sinds 1895	
Frans Molenaar (p)	1940	
Ulf Moritz (p)	1939	
Koninklijke Mosa B.V. (b)	sinds 1883	
Gerard Muller (p)	1877-1943	
Jan Albertsz. Muntendam (p)	1882-1938	
My Home woninginrichting / Bas van Pelt Binnenhuisarchitectuur (b)	1931-1956	RKD
Johanna Naber (p)	1859-1941	Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging (IIAV)
Barbara Nanning (p)	1957	
VANK (Nederlandsche Vereeniging voor Ambachts- en Nijverheidskunst) (b)	1904-1942	
Nederlandse Spoorwegen (b)	sinds 1937	
Joep Nicolas (p)	1897-1972	
Johan Niegeman (p)	1902-1977	
Nieuwe Kunstschool (b)	1934-1941	
Aldo van den Nieuwelaar (p)	1944	Archiefvormer
Frans van Nieuwenborg (p)	1941	
Theo Nieuwenhuis (p)	1866-1951	
Ninaber / Peters / Krouwel (b)	sinds 1978	
Bruno Ninaber van Eyben (p)	1950	
J. Nooitgedagt & Zonen (b)	sinds 1865	
Gerrit Noordzij (p)	1931	
Ted Noten (p)	1956	
Mirjam Nuver (p)	1962	
Océ-Technologies (b)	sinds 1877	
Opbouw (b)	1920-1940	
Opland (p)	1928-2001	
Oscar Süleyman (b)	sinds 1997	
Joop van Osnabrugge (p)	1917-1988	
J.J.P. Oud (p)	1890-1963	NAi
Piet Oudolf (p)	c. 1944	
H. Pander & Zn (b)	1865-1985	Gemeentearchief Den Haag; stukken in verspreide collecties
Jaap Penraat (p)	1918	Archiefvormer
Ruudt Peters (p)	1950	
Philips (b)	sinds 1892	Archiefvormer
Annelies Planteydt (p)	1956	
Weverij De Ploeg (b)	sinds 1923	
Delftsche Aardwerfabriek De Porceleijne Fles (b)	sinds 1653	
Benno Premsele (p)	1920-1997	Gemeentearchief Amsterdam

Premsele Stichting voor Nederlandse Vormgeving (b)	sinds 2002	
Princess (b)	sinds 1994	
Proost en Brandt (b)	sinds 1742	
Puck & Hans (b)	1968-1998	
Galerie Ra (b)	sinds 1976	
Rath & Doodeheefver (b)	sinds 1860	
Ravage (b)	sinds 1991	
Gebroeders Reggers (b)	1919-1960	Verspreid bij particulieren
Petrus Regout & Co. / De Sphinx (b)	1834-2003	Sociaal Historisch Centrum voor Limburg
Reid, Geleijnse & Van Tol (b)	sinds c. 1993	
Tejo Remy (p)	1960	
Wim Rietveld (p)	1924-1985	
Gerrit Rietveld Academie (b)	sinds 1924	RKD
Richard Roland Holst (p)	1868-1938	
Marte Röling (p)	1939	
Sjoerd H. de Roos (p)	1877-1962	
Just van Rossum (p)	1966	
Rozema & Teunissen (b)	sinds 1997	
Mien Ruys (p)	1904-1999	
Philip Sajet (p)	1953	
Toer van Schaijk (p)	1936	
Herman Scholten (p)	1932	
Gilian Schrofer (p)	1966	Archiefvormer
Jurriaan Schrofer (p)	1926-1990	
Paul Schuitema (p)	1897-1973	
Franz Schupp (p)	1937	
Galerie Sieraad (b)	1969-1975	
Borek Sipek (p)	1949	
Job Smeets (p)	1969	
Robert Smit (p)	1941	
So, Orson & Bodil (b)	sinds 1989	Archiefvormer
Soap Studio (b)	sinds 1979	
Société Céramique N.V. (b)	1859-1958	
't Spectrum (b)	sinds 1941	
Spijkers en Spijkers (b)	sinds 1997	
Spyker (b)	1880-1926	
Ricus van de Stadt (p)	1910-1999	
Chris Steenbergen (p)	1920	Archiefvormer
Steendrukkerij de Jong & Co. (b)	sinds 1911	
Fabriek van Metaalwerken W.J. Stokvis (b)	1865-1969	
Swip Stolk (p)	1944	
Peter van Straaten (p)	1935	
Peter Struycken (p)	1939	RKD
Joost Swarte (p)	1947	
Rieks Swarte (p)	1949	
Tel Design (b)	sinds 1963	
Thé Tjong Khing (p)	1933	
Tthonik (b)	sinds 1993	
Nicolaas Thuijs (p)	1927-1989	
Gerrit Timmers (p)	1949	
Frank Tjepkema (p)	1970	
Tomado (b)	1923-1982	
Marten Toonder (p)	1912-2005	
Jan van der Vaart (p)	1931-2000	RKD
Sybren Valkema (p)	1916-1996	RKD
Max Velthuis (p)	1923-2005	
VRI (Vereniging van Reclameontwerpers en Illustratoren) (b)	1948-1968	
Bob Verheijden (p)	1964	
Vescom BV (b)	sinds 1971	
VHK (b)	sinds 1984	
Arnout Visser (p)	1962	
Fa. P. Fentener van Vlissingen & Co. (b)	1846-2003	
Maarten Vrolijk (p)	1966	
Jean Paul Vroom (p)	1922	Theater Instituut Nederland
Marcel Wanders (p)	1963	
WeLL (b)	sinds 1979	
Fiep Westendorp (p)	1916-2004	
Friso Wiegersma (p)	1925	
H. Th. Wijdeveld (p)	1885-1987	NAi
Nicolaas Wijnberg (p)	1918	Theater Instituut Nederland; RKD
Marijke van der Wijst (p)	1940	
Wild Plakken (b)	sinds c. 1972	In overleg*
Siegfried Woldhek (p)	1951	
Rudolf Wolf (p)	1919-1989	NAi
De Woning (b)	1903-1913	
't Woonhuys (b)	1907-jaren '30	
Frans Zwollo jr. (p)	1896-1989	

* Over een bestemming wordt overleg gevoerd

Bijlage 3: Lijst NBI (Nationaal Belang en van Internationale kwaliteit)

Namen van personen (p) en bedrijven e.d. (b)	Geboortjaar - sterfjaar (p) of periode van werkzaamheid (b)	Verlijplaats van archief en eventueel deelcollecties
Artifort (b)	sinds 1890	In overleg*; Industrien Kerkrade; Spaans Gouvernement Maastricht
Karel Petrus Cornelis de Bazel (p)	1869-1923	NAi
Studio Anthon Beeke (b)	sinds 1987	In overleg*
Anthon Beeke (p)	1940	In overleg*
Hendrik Petrus Berlage (p)	1856-1934	NAi
't Binnenhuis (b)	1900-1936	RKD
BKI (Nederlandsche Bond voor Kunst in Industrie) (b)	1924-1951	Archief is waarschijnlijk verloren gegaan
Françoise van den Bosch (p)	1944-1977	RKD
Dick Bruna (p)	1927	Centraal Museum Utrecht; Uitgeverij van archiefvormer
Theo Colenbrander (p)	1841-1930	Archief is waarschijnlijk verloren gegaan; stukken in verspreide collecties
Andries Copier (p)	1901-1991	Nationaal Glasmuseum Leerdam; familie van archiefvormer
Wim Crouwel (p)	1928	Stedelijk Museum Amsterdam
Pierre J. H. Cuyppers (p)	1827-1921	NAi
Dienst Esthetische Vormgeving PTT (b)	1913-2002	Verspreid bij instellingen; De Beyerd Breda; archiefvormer
Droog Design (b)	sinds 1993	Archiefvormer
Studio Dumbar (b)	sinds 1977	In overleg*
Willem Hendrik Gispen (p)	1890-1981	RKD
Fa. W.H. Gispen & Co. (b)	sinds 1916	NAi
Stichting Goed Wonen (b)	1946-1968	NAi
Jan Jansen (p)	1941	Archiefvormer; Leder- en Schoenenmuseum Waalwijk
Drukkerij Joh. Enschedé (b)	sinds 1703	Museum Enschedé, Haarlem
Kho Liang le (p)	1927-1975	In overleg*
Michel de Klerk (p)	1884-1923	NAi
Friso Kramer (p)	1922	In overleg*
Mathieu Lauweriks (p)	1864-1932	NAi
Chris Lebeau (p)	1878-1945	Verspreid bij particulieren; Drents Museum Assen, Stichting voor Schone Kunsten
Emmy van Leersum (p)	1930-1984	Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch
Metz & Co (b)	sinds 1857	Amsterdams Historisch Museum; Gemeentearchief Amsterdam; familie van archiefvormer
Bureau Mijksenaar (b)	sinds 1986	Technische Universiteit Delft; archiefvormer
Bert Nienhuis (p)	1873-1960	Museum Boijmans Van Beuningen; Stedelijk Museum Amsterdam
Walter Nikkels (p)	1940	Archiefvormer
Ootje Oxenaar (p)	1929	Archiefvormer
Pastoe (b)	sinds 1913	Archiefvormer
Willem Penaat (p)	1875-1957	Archief is verloren gegaan
Gerrit Rietveld (p)	1888-1964	NAi; Centraal Museum Utrecht
N.V. Haagse Plaatelfabriek Rozenburg (b)	1883-1917	Gemeentearchief Den Haag
Willem Sandberg (p)	1897-1984	Stedelijk Museum Amsterdam
Alexander van Slobbe (p)	1959	Archiefvormer
Mart Stam (p)	1899-1986	Deutsches Architektur Museum Frankfurt; NAi
Stichting Het van Kempen & Begeer Museum (b)	sinds 1868	In overleg*
Koninklijke Tichelaar Makkum (b)	sinds 1674	Archiefvormer
Jan van Toorn (p)	1932	Archiefvormer
Total Design (b)	sinds 1963	In overleg*
Otto Treumann (p)	1919-2001	Stedelijk Museum Amsterdam; in overleg*
Gerard Unger (p)	1942	Archiefvormer
Viktor & Rolf (b)	sinds 1993	Centraal Museum Utrecht
Martin Visser (p)	1922	Archiefvormer
Van Wisselingh & Co. (b)	1898-1924	RKD
Benno Wissing (p)	1923	Archiefvormer
Piet Zwart (p)	1885-1977	Gemeentemuseum Den Haag; NAi; Paul Getty Center Santa Monica; RKD
Frans Zwollo sr. (p)	1872-1945	Museum Boijmans Van Beuningen

* Over een bestemming wordt overleg gevoerd

Bijlage 4: Verzamellijst

Namen van personen (p) en bedrijven e.d. (b)	Geboortjaar - sterfjaar (p) of periode van werkzaamheid (b)
75B (b)	
Aapmedia (b)	
Pieter Aartsen (p)	1963
Magdalena Abakanowicz (p)	1930
ADCN (Art Directors Club Nederland) (p)	
Joost Alferink (p)	1964
Brigitte Altenburger (p)	1942
Hein Andrée (p)	1882-1961
Annemiek Andringa-Klijnsmit (p)	
Hans Ansems (p)	1956
Fa. Ed. Antheunis (b)	
Anni Apol (p)	1918-2000
Arnhemse Fayencefabriek (b)	1907-1935
Willem Arondeus (p)	1894-1943
ArtEZ hogeschool voor de kunsten (b)	
C.C. Asch van Wijk (p)	1900-1932
Atelier voor Architectuur, Kunstnijverheid en Decoratieve Kunsten (b)	
Auping (b)	sinds 1888
Tim Ayres (p)	1965
Herman Ambrosius Jan Baanders (p)	1876-1953
Adriana Baarspul (p)	1940
Simone van Bakel (p)	1966
Manda Bakker (p)	
Kuno Bakker (p)	
Laura Bakker (p)	1954
Irene Bakker (p)	1948
Peggy Bannenbergh (p)	1960
Henrik Barends (p)	1945
Hans Barvelink (p)	1932
Els Bazelmans (p)	1966
Fa. Becht & Dyserinck Bronswerken (b)	c.1882-jaren '20
Jeroen Bechtold (p)	1953
Paul Beckman (p)	1946-2000
Frank Beekers (p)	
Radboud van Beekum (p)	1950
Ernst-Jan Beeuwkes (p)	1931-1998
Cornelis L. Joseph Begeer (p)	1869-1948
Fritz Behrendt (p)	1925
Lydie van Bemmelen (p)	1945
Samira Ben Laloua (p)	1968
Gustav Beran (p)	1912
Bernard Conrad van Bercum (p)	1918
Galerie Ton Berends (b)	
Han van den Berg (p)	
Joke Berg (p)	
Sally Berg (p)	
Maaikje van den Berg-Aarsen (p)	
Lien Bergé-Farwick (p)	1902-1980
Hannie van den Bergh (p)	1964
Jac. Bergmans jr. (p)	1941
Charles Bergmans (p)	1950
Fa. van Berkel (b)	sinds 1898
Herman Berserik (p)	1921-2002
Beukers Scholma (p)	
Karel Beunis (p)	1933-1983
Leontien van Beurden (p)	
Eleonoor van Beusekom (p)	1951
Wigger Bierma (p)	1958
Wim Bijmoer (p)	1914-2000
Binnenhuis die Haghe (b)	1902-c.1909
Gerrit de Blanken (p)	1894-1961
Mieke Blits (p)	1949
Lucienne Bloch (p)	1909-1999
Evert Bloemsma (p)	1958-2005
Frank E. Blokland (p)	1959
Petr van Blokland (p)	
Buro Petr van Blokland + Claudia Mens (b)	
Andrea Blotkamp (p)	1967
Bo Thie (p)	
Philip Boas (p)	1949
Hans Bockting (p)	
Mirjam Bode (p)	1956
Boegroep (b)	
Simon de Boer (p)	1960
Deanne Boerboom (p)	1964
Louis Bogtman (p)	1900-1969

Charles du Bois (p)	1941
Ans Bolk (p)	1961
Hans Bolleman (p)	1923-1968
Pottenbakkerij 't Bolwerk (b)	
Bonebakker (b)	
Harry Boom (p)	1945-1995
Wim den Boon (p)	1912-1968
Wim Boost (p)	1918-2005
Ger Boosten (p)	
Hans Borrebach (p)	1903-1991
Wim Borst (p)	1946
Jan Joris Bos (p)	
Frans Bosen (p)	1891-1949
Herman van Bostelen (p)	
Wouter Botman (p)	
Leon Bouter (p)	1935-1987
Hilbert Boxem (p)	1939
Leon van Boxtel (p)	
Ton van Bragt (p)	1963
Wim te Brake (p)	1964
Rob Brandt (p)	1946
Jan Branger (p)	
Wed. N.S.A. Brantjes & Co (b)	1895-1904
Patrick Bras (p)	1975
Carla Braun-Strik (p)	
Kristel Braunius (p)	
Henri Leonardus August Breetvelt (p)	1864-1923
Harmen Brethouwer (p)	1960
J. Briedé (p)	1885-1980
Mecky van den Brink (p)	1950
J.A. Brinkman (p)	1902-1949
Jan Brinkman (p)	
Floris van den Broecke (p)	1945
Barbara Broekman (p)	1955
Jan Broeksma (p)	
Marijke Brommer (p)	
Myranda Brugge (p)	1957
J. Brunott (p)	1889-1951
Wim Brusse (p)	1910-1978
Brusse uitgeversmaatschappij (b)	
G. van Bueren (p)	
Jan Willem Buijs (p)	1889-1961
Brordus Bunder (p)	
Marius van der Burg (p)	1880-1950
Lambert Burmanje (p)	
Buro Bas productontwerpen (b)	
Meta Busch (p)	1940
Roland Buschmann (p)	
H.Th.J.A. Busquet (p)	
Fa. J.H. de Bussy (b)	
Dirk Buwalda (p)	1947
Karola Calje-Oosting (p)	
Calvé (b)	
Agnes Canta (p)	1888-1964
Hester Carsten (p)	1903
Johann Georq van Caspel (p)	1870-1928
Caulfield & Tensing (b)	
Fré Cohen (p)	1903-1943
J.C. Le Cointre (p)	
Collectie Meentwijk (b)	
Jean Paul Commandeur (p)	1963
Adolf le Comte (p)	1850-1921
Terry Conemans (p)	
Henk Cornelissen (p)	
Rie Cramer (p)	1887-1977
Tom Croes (p)	
Joseph Crouwel (p)	1885-1962
Emy Crouwel-Wijt (p)	1930-1987
Sayonne Daan (p)	
Pierre Daems (p)	1911-1982
Jenny Dalenoord (p)	1918
Wouter Dam (p)	1957
Vincent Dame (p)	1946
Danskina (b)	
Sanne Danz (p)	1961
Helene Dashorst (p)	1962
Marianne David (p)	
Hilde De Decker (p)	1965
Tine Deken (p)	
Dekker (p)	
Hester Dekkers (p)	
Hep van Delft (p)	1921-1999

NV Plaatbakkerij (P.B.D.) Delft (b)	1897-1927
Bep Denis (p)	
DEPT (b)	
Antoon Derkinderen (p)	1859-1925
Designpolitie (b)	
Deventer Tapijffabriek (b)	sinds 1797
Die Haghe NV Koper en Glasindustrie (b)	
Walter van Diedenhoven (p)	1886-1915
Dienst der publieke werken Amsterdam (b)	1851-1970
Arnould Diepeveen (p)	
Diesel (b)	
Hannema van Dijk (p)	
Frans Dijkmeijer (p)	1936
Jet Dijkstra (p)	
Tijtske Dijkstra (p)	1946
Anneke Dikker (p)	
Henk Dil (p)	1937-1993
Aico Dinkla (p)	
Luc Dinnissen (p)	1958
Reijn Dirksen (p)	1924
Harry Disberg (p)	1921-2004
Aart van Dobbenburgh (p)	1899-1988
Sophie van der Does de Willebois (p)	1891-1961
Eppo Doeve (p)	1907-1981
Erwin Dolder (p)	
Marcel Dolman (p)	
Jaap Dommissie (p)	1929-1984
Jacomijn van der Donk (p)	1963
Dordtsche Kunstpotterij D.K.P. (b)	1903-1908
Eibert Draisma (p)	1966
Kim Driessen (p)	
Lilian Driessen (p)	1966
Fré Drost (p)	1907-1987
Duinvoet Aardewerkfabriek (b)	1923-1927
DZPLY (b)	
Hans Ebbing (p)	1954-1986
Alice Edeling (p)	1932
Eden Design&Communication (b)	
Gerda Edens (p)	1942
Catharina van der Eerden (p)	
Eerste Nederlandsche keramische kunstnrichting (b)	
Frans van Eeten (p)	
Philip Eglin (p)	
Bureau Eibink en Snellebrand (b)	
Lex Eigeman (p)	1941
Niels van Eijk (p)	
EJOK Design for Industry (b)	
Ellen van Eldik (p)	1950
Jacqueline Elich (p)	
Herman van Elteren (p)	1928
Louis Emmerik (p)	1915-1993
Kees Endenburg (p)	1937
Helen Ernst (p)	1904-1948
Hans van Es (p)	
Maurits Cornelis Escher (p)	1898-1972
ESKAF Eerste Steenwijker Kunst Aardewerkfabriek (b)	1919-1934
Susanne Esser (p)	1946
S. Evenblij (p)	
Maarten Evenhuis (p)	1966
Caroline Evers (p)	
Odette Ex (p)	
Experimental Jetset (b)	
Eylders (p)	
Tom Eyzenbach (p)	1951
Fabree (b)	
Sita Falkena (p)	1957
Ko Feekman (p)	1939
Roland Feith (p)	
Khodi Feiz (p)	
Joep Felder (p)	1908-1997
Bruno Felix (p)	
H. Fillekens (p)	
Ruth Fischer (p)	1913
Forbo (b)	sinds 1899
Marianna Franken (p)	1928
Martijn Franssen (p)	
Erik Frenken (p)	1976
G-SUS (b)	
E. Gaillard (p)	
Joke Gallmann (p)	1945
Frans ter Gast (p)	1880
Gazelle (b)	sinds 1902

Harrie Geelen	1939
Gelderland (b)	sinds 1936
Plateelfabriek Gelria N.V. (b)	1926-1932
Edward Geluk (p)	
De Genneper Molen (b)	1899-1982
Roelf Gerbrands (p)	1891-1954
Elisabeth Gerst (p)	1907
Peter Giele (p)	1954-1999
I.A.M. Giempietro (p)	
Gerda van Gijzel (p)	1939
Maggi Giles (p)	c. 1938
Abraham Gips (p)	1861-1943
Koninklijke Hollandse Pijpen- en Aardewerf fabriek Goedewaagen (b)	sinds 1779
Marijke de Goey (p)	1947
Huub Gommans (p)	1935
Jan Gompertz (p)	1887-1963
Herman Gordijn (p)	1932
Marian de Graaff (p)	
Marie Elisabeth Beijers de Graaff (p)	
Ruurd de Graaff (p)	
Fa. N. Le Grand (b)	1898-1935
M.J. Granpré Molière (p)	c. 1884-1972
Rody Graumans (p)	
Hetty Grefelman (p)	
N. Greif (p)	
Johan Greter (p)	
A. Grimmon (p)	1923
Henk Groenendijk (p)	
Huibert Groenendijk (p)	1954
Pieter Groeneveldt (p)	1889-1982
Jos Groenier (p)	
Jan Hessel de Groot (p)	1864-1932
Lucas de Groot (p)	1963
Jaap de Groot (p)	
Theo Groothuizen (p)	
Miriam Grote Gansey (p)	c. 1954
Susanne Gruber-Heynemann (p)	
Klaas Gubbels (p)	1934
Hans Gugelot (p)	1920-1965
Bart Guldemond (p)	1962
Floris Guntenaar (p)	1946
Niels Gutter (p)	
P. Haarsma (p)	
Ton Haas (p)	1954
Helene Haasbroek (p)	
Sam van Haaster (p)	
Rien Hack (p)	1871-1939
Haqa plateelbakkerij (b)	1904-1907
Albert Hahn jr. (p)	1894-1953
Albert Hahn sr. (p)	1877-1918
Hala (b)	sinds 1932
Marianne van Ham (p)	1963
Jan van Ham (p)	1892-1989
Babette van Hamburger (p)	
Niels Hamel (p)	1933
Melle Hammer (p)	
Rinze Hamstra (p)	1895-1974
Daniël Harkink (p)	1862-1953
Wilhelmus Petrus Hartgring (p)	1874-1943
Frits van Hartingsveldt (p)	
Paul Hartland (p)	1910-1991
Wim Harzing (p)	1898-1978
Koen Hauser (p)	
Piet van der Have (p)	
Francois ten Have (p)	1917
Petra van Heesbeen (p)	1949
Marina van der Heiden (p)	
Hans van der Heijden (p)	
Leon van der Heijden (p)	1938
Annemie Heijmans (p)	1935
Margriet Heijmans (p)	1932
Henk Hendriks (p)	1949
Hengelosche Tripweverij NV (b)	1901-1978
Conemans Lily Henket (p)	
Hendrik Herens (p)	1893-1934
Eduard Hermans (p)	1959
Herman Hermesen (p)	1953
Paul Hessels (p)	
Herman Heuff (p)	1875-1945
Jaap Heus (p)	
Tom de Heus (p)	1921-1985
Netty van den Heuvel (p)	1956

Jessy Heuvelink (p)	
Peter Heuvelmans (p)	1942
Cor Hezemans (p)	
N. Hiemstra (p)	
Fa. Hillen Meubelfabriek (b)	sinds 1847
Jaap Hillenius (p)	1934-1999
Paulus Jacob Hobbel (p)	1879-1966
May Hobijn-Roth (p)	1931
Jost Hochuli (p)	
Marie Jose Hoeboer (p)	1959
Hoeker en Zn Edelsmeedkunst (b)	1883-1921
Marion Hoekveld (p)	
Baron van Hoevell (p)	
Thera Hofstede Crull (p)	1900-1966
Fayence en Tegelfabriek Holland (b)	
Carl Hollander (p)	1934-1995
Tejo Hollander (p)	
Hollandia (b)	
Derk Holman (p)	1916-1982
Judith Holtzer (p)	1959
Reynoud Homan (p)	
De Honsel (b)	1919-1929
Marja Hooft (p)	1946
Martijn Hoogendijk (p)	1970
Frans Hoogendoorn (p)	
Hoogervou & Zn Damastfabriek (b)	
Fa. H. Hooykaas (b)	
Peter Hopman (p)	1968
Noortje Hoppe (p)	
Aafje Horst (p)	1957
Nel Houtman (p)	1905
Angelique Houtzager (p)	
Suson Hubrecht- van Hoogstraten (p)	1924
Esther Hudig (p)	1918-1967
José Huibers (p)	
Anneke Huig (p)	1940
Chris van Huijzen (p)	1924
Annet Huinre (p)	
Het Huis, Atelier voor decoratieve kunst (b)	1903-1912
Plaatelbakkerij L. Huisinga (b)	
Margo Huisman (p)	1950
Meubelfabriek J.A. Huizinga (b)	1890-c.1974
Carolien Huizinga (p)	
Martine van 't Hul (p)	1976
Marscha Huskes (p)	
Chris van Huymans (p)	
Indoor (b)	
Ivora Plaatelabriek (b)	1630-1965
Jacobs Jaarsma (p)	
Ko Jacobs (p)	
Peter van der Jagt (p)	1971
Yje Theo Jansen (p)	
H.F. Jansen & Zn Meubelfabriek (b)	1845-1948
Driekus Jansen van Galen (p)	1871-1949
Arie Jansma (p)	1907-1992
Felix Janssens (p)	1966
Jetze Willem Janzen (p)	
Fritz Jaritz (p)	1924
Samuel Jessurun de Mesquita (p)	1868-1944
Ilse de Jong (p)	1936-1996
Rian de Jong (p)	1951
Cees de Jong (p)	
Laura de Jong (p)	
Djoke de Jong (p)	1960
Jacques de Jong (p)	
Jong Hollands Huis (b)	
Jongens Klein Nijverheid (JKN) (b)	
Marianne Jongkind (p)	
André Joosten (p)	1955
Joseph Plateau (b)	
Fred Julsing (p)	1942-2005
Chris Kabel (p)	
Louis Christiaan Kalf (p)	1897-1976
Harm H. Kamerlingh Onnes (p)	1893-1985
Peter de Kan (p)	1957
Aardwerf fabriek De Kat (b)	1902-1918
Frans van Katwijk (p)	
Katwijk aardwerf fabriek (b)	1916-1940
Kees Kelfkens (p)	1919-1986
Kembo (b)	sinds 1953
Mart Kempers (p)	1924-1993
Cootje Kenemans-Hummelen (p)	1945

Kennermerland potterie (b)	sinds 1920
Erik Kessels (p)	
Jan van Keulen (p)	
Niels Keus (p)	1939
Peter de Kimpe (p)	1951
Kinheim Tapijtknoperij (b)	1909-1973
Jos Kippes (p)	1979
Hans Klasema (p)	1958
Jan Klatter (p)	
Niels Klavers (p)	1967
Sophie van Kleef (p)	1940
Nannet Kleijn (p)	
Albert Klijn (p)	1895-1981
Irene Klinkenberg (p)	
Heleen Kloppper (p)	
Herman Kloppers (p)	
Han Knaap (p)	1913-1973
René Knip (p)	1963
Peter Koeleman (p)	
Jacques Koeweiden (p)	1957
Hans Koetsier (p)	1930-1991
Hartmut Kowalke (p)	
Kohler Pottenbakkerij (b)	
Jurriaan Kok (p)	1861-1919
Ab Kok (p)	1913-1978
Gloria Kok (p)	c. 1947
Rita Kok (p)	
Maurits de Koning (p)	
Daniëlle Koninkx (p)	1968
Koolhoven Vliegtuigfabriek (b)	1926-1956
Anne Mieke Kooper (p)	1944
Ellen Koopmans (p)	
Zilverbedrijf L.W. van Kooten (b)	
A.J. van Kooten (p)	
Kok Korpershoek (p)	
Huub Kortekaas (p)	1935
Jan Roelof Kortstra (p)	
Jo Koster (p)	1868-1944
Manon van Kouswijk (p)	
Erik Kouwenhoven (p)	1964
Henk Kraayenzank (p)	1949
Michel Krecting (p)	1953
Jan Kriege (p)	1884-1944
Jacques Kriek (p)	
Sophie Krier (p)	
Henk Krijger (p)	1914-1979
Kristalunie (b)	1925-1976
Rob Kroene (p)	
Willem Kromhout (p)	1864-1940
Barbara Kroon (p)	
Porseleinfabriek De Kroon (b)	1906-1910
Peter Krouwel (p)	1952
Karel Kruijsen (p)	1951
t Kruijke Pottenbakkersatelier (b)	1933-1940
Hans Kruit (p)	1951
J.R. de Kruyff (p)	1844-1923
Catharina Kruysveldt-de Mare (p)	
Anú Kruytbosch (p)	
Herman Kuijer (p)	1953
Wilma Kuil (p)	1949
Lily ter Kuile (p)	1926
Jan Kuiper (p)	1928
Paul Kuiper (p)	1932
Sybre Kuiper (p)	1961
W. Kuit (p)	
Otto Künzli (p)	1948
Emma Kurkhem (p)	
Anton Kurvers (p)	1889-1940
Fa. Kurz & Co Metaalwerken (b)	1896-1984
Pieter Kusters (p)	1958
Ria Kuyken (p)	1954
Rie Kuyken (p)	1898-1988
Ko Kwinkelenberg (p)	1927
Kees van der Laan (p)	
Willy Lacroix (p)	
Harm Lagouw (p)	
Birgit Laken (p)	1948
Elly Lamaker (p)	1970
Bernhard Laméris (p)	1942
Zweitse Landheer (p)	
Landmark (b)	sinds 1987
H.O. Landquist (p)	

Menno Landstra (p)	1961
Sonja Landweer (p)	1933
Judith Lansink (p)	
George Henri Lantman (p)	1875-1932
Hein Laupman (p)	1912-1992
Lava grafisch ontwerpers (b)	
Jan Lavies (p)	1902-2005
Gracia Lebbink (p)	
Bart van der Leek (p)	1876-1958
Willy Ledel (p)	
Annelies de Leede (p)	
Felike van der Leest (p)	1968
Henk de Leeuw den Bouter (p)	1943
Klaas van Leeuwen (p)	1867-1935
Paulus van Leeuwen (p)	1955
Jan van Leeuwen (p)	1943-1992
May Lemmen-de Wit (p)	
Etha Lempke (p)	1909-1991
Lensvelt (b)	sinds 1980
Frits Lensvelt (p)	1886-1945
Luigi de Lerma (p)	1907-1965
Henri van Lerven (p)	1875-1954
Lettergieterij Amsterdam (b)	
Gertjan Leuvelink (p)	
Victor Levie (p)	1955
Marijke de Ley (p)	1943
Noni Lichtveld (p)	
Lodewijk Jacobus Franciscus Linssen (p)	1936
Nel Linssen (p)	1935
Joh. Lint (p)	1889-1956
Dick Lion (p)	1956
Kurt Löb (p)	1928
Han van Loghem (p)	1881-1940
Esther Loonen (p)	
Rein van Looy (p)	1910-1994
Lotus Tegelbakkerij (b)	1896-1901
Annaleen Louwes (p)	1959
Miriam van der Lubbe (p)	1972
Louis J.H. Lücker (b)	
St. Kunstaardewerfabriek Lukas (b)	1909-1930
Huib Luns (p)	1881-1942
Sander Luske (p)	1970
Lust (b)	
Jan Lutz (p)	1888-1957
Stans Lutz (p)	
Trudi Maan (p)	1954
Judith Macrander (p)	1971
Ann Maes (p)	1952
Makkummer aardewerk (b)	
Franciscus Johannes Mansveld (p)	1872-1951
Siem van der Marel (p)	1944
Keramiek De Marmot (b)	
Lous Martin (p)	1945
Luna Maurer (p)	
E. Maurus (p)	
C.A. Mechelse (p)	
Dick van Meijden (p)	1956
Menno Meijer (p)	1930
Jan de Meijer (p)	1878-1950
Ronald Meijjs (p)	1962
Hannie Mein (p)	1933
Jan Melis (p)	
Claudia Mens (p)	
Benjamin Merkelbach (p)	1901-1961
Evelyne Merx (p)	
Hendrik Methorst (p)	1896-1969
Frans Mettes (p)	1909-1984
Lex Metz (p)	1913-1986
Wiebke Meurer (p)	
Merel van Meurs (p)	
MEXX (b)	
Herbert en Vera Meyer Ricard (p)	1908
Meyjes & Höweler (b)	1927-1927
Niek Michel (p)	1964
Toon Michiels (p)	1950
Bernardina Midderigh-Bokhorst (p)	1880-1972
Barbara van Mierlo (p)	
Georg Milbert (p)	
Frank de Miranda (p)	1913-1986
MNO (b)	1999-2004
Hanna Mobach (p)	1934
Moderne Potterie (b)	

Marcel Moerel (p)	
Johan Marie Moerkerk (p)	1903-1988
Anton Molkenboer (p)	1872-1960
Julie Mollenhouer (p)	1960
Andreas Möller (p)	
Eva Mols (p)	1965
Monkey Boys (b)	
Cathelijne Montens (p)	
Montis (b)	sinds 1974
C. de Moor (p)	1899-1981
Maureen Mooren (p)	1969
Johannes Henderikus Morriën (p)	1819-1878
Christiane Mueller (p)	
Frits Mueller (p)	
Cornelis Jacobus van Muijen (p)	1886-1971
Roelof Mulder (p)	1962
Coen Mulder (p)	1949
Pietje Mulder (p)	
L.J. Muller (p)	1879-1969
Frits Müller (p)	1932
Muller Glashuis (b)	
Fa. Mutters H.P. Meubelfabrikant (b)	1815-1970
Pottenbakkerij Nagtegaal (b)	
Robert Nakata (p)	
De Nederlandsche Bank (DNB) (b)	sinds 1814
Cato Neeb (p)	
Riet Neerincx (p)	1925
Corriene Nelissen (p)	
Van Nelle (b)	
Cora Nicolai-Chaillet (p)	1919-1975
B. Niegeman-Brand (p)	
Karel Niehorster (p)	1932-2003
Beate Nieuwenburg (p)	1942
Kees Nieuwenhuijzen (p)	1933
Charles Nijpels (p)	1895-1952
Leo de Nijs (p)	
NL architecten (b)	
NLXL (b)	
Walter Nobbe (p)	1941-2005
George Noordanus (p)	
Peter Matthias Noordzij (p)	1961
Daan Noppen (p)	
Willem Hendrik van Norden (p)	1883-1978
Hans van Norden (p)	1915
Willem Noyons (p)	1956
Jan Noyons (p)	1918-1982
Esther Noyons (p)	
Jos Oberdorf (p)	
Gijs Ockeloen (p)	
Octatube (b)	
Frans Oerder (p)	1867-1944
Helly Oestreicher (p)	1936
Ferry Offermans (p)	
Potterie De Olde Kruyk (b)	
Ben Oldenhof (p)	1955
Jettie van de Velde Olivier (p)	1918-2003
Cees van Olst (p)	1947
Albert Olthof (p)	1939-1996
Joke van Ommen (p)	1948
Andries van Onck (p)	
Onder den Sint Maarten (b)	1900-1941
Ontwerpcollectief (b)	
Saartje Oosterhof (p)	1971
Frans Oosterhof (p)	1951
Jan (ir.) Oosterman (p)	1911-1996
Opera (b)	
Ruben L. Oppenheimer (p)	
Janine Orpen (p)	
Theo Ortmann (p)	1902-1941
Ben van Os (p)	1944
Koen van Os (p)	
Richard van Os (p)	
Nicolaas van Os (p)	1950
Ton van Os (p)	1941
Floor Oskam (p)	1952
Erna van Osselen (p)	1903-1989
Lucas Ossendrijver (p)	1970
Melanie Oudemans (p)	1948
Martin Oudshoorn (p)	
Bas Oudt (p)	
Adolf Overbeek (p)	1905-1969
Jacques Overtoom (p)	

Het Paapje Handweverij (b)	1930-2003
Satyendra Pakhalé (p)	1967
Eric van der Palen (p)	1961
Gijs Papavoine (p)	
Piet Paris (p)	
Rob Parry (p)	
Hans Pattist (p)	
Annemiek Paulides (p)	
Joep Paulussen (p)	
José de Pauw (p)	1953
Ruud van der Peijl (p)	1960
Bas J. van Pelt (p)	1900-1945
People of the Labyrinths (b)	
Wolfram Peters (p)	1952
Aukje Peters (p)	
Tejo Philips (p)	1960
Anton Pieck (p)	1895-1987
Henri Pieck (p)	1895-1972
Ping Pong (b)	
Adriaan van der Plas (p)	1899-1974
Joseph Plateau (b)	
Ploeg Meubelatelier (b)	1904-1923
Leonie Polak (p)	
Wim van de Poll (p)	
Josje Pollmann (p)	1940
Bert Pompe (p)	
Peter Pontiac (Peter Pollmann) (p)	1951
Rien Poortvliet (p)	1932-1995
Mieke C.A. Poot (p)	
Veronika Pöschl (p)	1950
Mance Post (p)	1925
Thom Posthuma (p)	1893-1941
Paul Postma (p)	
Pottenbakkersatelier Het Potteke (b)	
Philipp van Praag (p)	1887-1942
Joan Praetorius (p)	1899-1984
Gisela Prager (p)	
Ralph Prins (p)	1926
Katja Prins (p)	
t Prinsenhof / Atelier Schouten (b)	1891-1951
Georges Privat Livemont (p)	1861-1936
Dorothea Prühl (p)	1937
Bas Pruyser (p)	1950
Purmerend plateelfabriek (b)	1903-1906
Michel Quarez (p)	
Leen Quist (p)	1942
Raak (b)	sinds 1954
René van Raalte (p)	1946
Ton Raateland (p)	1922
Fons Raay (p)	
Rabotnik TV (b)	
Willem Rädcker (p)	1883-1971
Henny Radijs (p)	1915-1991
RAM Plaatelbakkerij (b)	1921-1935
Fa. W.G.J. Ramaer & Co Weverij (b)	
Clemens Rameckers (p)	1949
Fa. Randoe (b)	
Uri Rapaport (p)	
Jaap Ravelli (p)	1916
Frank Raven (p)	1938
Sybold van Ravesteyn (p)	1889-1983
Meubelfabriek Gebroeders Reens (b)	
Etie van Rees (p)	1890-1973
Anne-Rose Regenboog (p)	1958
Piet Regenspurg (p)	1894-1966
Regina Kunstaardewerkfabriek (b)	1898-1979
Petrus Regout (p)	
Th. van Reijn (p)	1884-1954
Imre Reiner (p)	1900-1987
Lex Reitsma (p)	1958
Rembrandt Potterij (b)	1906-1964
Aimee Remrev (p)	1944
Geert-Jan Rensen (p)	
Kees van Renssen (p)	1941
M.D. Renssen (p)	
Willem Retera (p)	1890-1955
Marinka Reuten (p)	1968
Bernard Richters (p)	1888-1966
Gert de Rijk (p)	1945
Vincent de Rijk (p)	1962
Arthur de Rijk (p)	1946
Eduart van Rijn (p)	

De Rijn Aardewerfabriek (b)	1918-c.1940
Rijnland Aardewerfabriek (b)	
Börge Ring (p)	1921
Susann Rittermann (p)	1967
Jean-Paul Robert (p)	
Robertus (Océ) (b)	
Hans Roebbers (p)	1941
Aart Roelandt (p)	1954
Jan Roelfs (p)	
Arnold van Roessel (p)	1883-1947
Margot Rolf (p)	1940
Johnny Rolf (p)	1936
Dirk Romijn (p)	1946
Jan de Rooden (p)	1931
Geert de Rooij (p)	
Erik Roos (p)	1938-1994
Olivier Roosenburg (p)	1947
Liesbeth Rooyaards (p)	
Pieter Roozen (p)	
Marten Roozenbeek (p)	
Jan Roozendaal (p)	c. 1911
Joost Roozenkrans (p)	
Lies Ros (p)	1952
Guus Ros (p)	1940
Jan Rotgans (p)	1881-1969
Jona Rotting (p)	
Jean François van Royen (p)	1878-1942
Rozeboom Plaatelbakkerij (b)	
Peter Rozemeijer (p)	
Willem Jacob Rozendaal (p)	1899-1971
Pablo Rueda Lara (p)	1945-1993
Erica Ruiten (p)	
Matthijs Rümke (p)	
Russel-Teglia NV Sierkeramiek (b)	1936-1965
Gerrit Jan Rutgers (p)	1877-1962
Gérard Rutten (p)	
Stephan Saaltink (p)	1953
Helmut Salden (p)	
Peter van der Salm (p)	
Hein Salomonson (p)	1910-1994
Will van SambEEK (p)	1935
Jan Sanders (p)	1919
Lucy Sarneel (p)	1961
Viviane Sassen (p)	1972
Irene Schaepman (p)	
An van Schaick (p)	1929
Andres Scharroo (p)	
Anneke Schat (p)	1942
Marieke Schellart (p)	
Eindhovensche Trijfabriek Schellens & Marto N.V. (b)	1887-1981
Harry Scheltens (p)	
Jan Kees Schelvis (p)	1962
Tom Schenk (p)	1951
Jan Scherjon (p)	1942
Wim Schermer (p)	1966
Schie 2.0 (b)	
Mart van Schijndel (p)	1943-1999
Luud Schimmelpenninck (p)	
Gabriëlle Schlijpen (p)	1957
Stefan Schlesinger (p)	1896-1944
F.G. Schlette (p)	
Marcel Schmalgemeijer (p)	1968
Mariet Schmidt (p)	1935
Roel Schneemann (p)	
Alexander Scholing (p)	1961
Margo Scholman (p)	
Désirée Scholten (p)	1920-1987
Scholten (p)	
Nederlandse Majolika, Faience en Terracottafabriek Scholz en Vinckers N.V. (b)	
Jan Schonk (p)	1889-1976
Schoonhoven Plaatelabriek (b)	sinds 1920
Marien Schouten (p)	1956
Louise Schouwenberg (p)	1954
Nicole Schouwenburg (p)	1958
Piet Schreuders (p)	1951
Sierk Schröder (p)	1903-2002
Rob Schröder (p)	1950
Ernst Schubad (p)	
Paul Schudel (p)	1951
Wim Schumacher (p)	
Lou Schwirtz (p)	1928
Margit Seland (p)	1965

Jacobus Fernandus Adolphus Semey (p)	1891-1973
Leon Senf (p)	1860-1940
Michaël Sesteer (p)	1935-1989
Geert Setola (p)	1945
Christoph Seyferth (p)	1966
Jan Siebers (p)	1960
Jet Sielcken (p)	1929
Sierkunst (b)	
Harry Nico Sierman (p)	1927
Dick Simonis (p)	1919
Ronald Slabbers (p)	1959
Gert-Jan Slagter (p)	1961
J.B. Sleper (p)	1919
Dirk van Sliedregt (p)	1920
Hans Slijpen (p)	
Olav Slingerland (p)	1969
Frans Slot (p)	1909-1974
Jan Slothouber (p)	
Cees Sluijter (p)	
Karel Sluiterman (p)	1863-1931
Ine van der Sluis (p)	1960
Willy Sluiter (p)	1873-1949
Cornelis van der Sluys (p)	1881-1944
Fred Smeijers (p)	1961
Joris Smid (p)	
Pieter Smit (p)	
Anthonie Pieter Smits (p)	1881-1957
Kees Smits (p)	1945
René Smoorenburg (p)	1954
Eelke Snel (p)	
Hermian Sneyders de Vogel (p)	1941
Wieki Somers (p)	1976
Wilma Sommers (p)	1960
Frits Spanjaard (p)	1889-1978
Walter Spek (p)	
Jo Spier (p)	1900-1978
Henk Sprenger (p)	1919
Springtime (b)	sinds 1995
Lars Spuybroek (p)	
Ko Staal (p)	
Marga Staartjes (p)	1953
Henk Stallinga (p)	1962
Wim van Stek (p)	1925-2001
Jan-Karel van Stekelenburg (p)	1944
Johannes Steltman (p)	1891-1961
Roelof Sterken (p)	1877-1943
Olaf Stevens (p)	1954
Anne Stienstra (p)	1943
Piet Stockmans (p)	1940
Jan van Stolk (p)	1920-1997
Hein Stolle (p)	1924
A.A.M. Stols (p)	1900-1973
Sebastiaan Straatsma (p)	
Wim Strijbosch (p)	1928-1968
Mieke Struik (p)	
Meta Struyken (p)	
Willem Stuurman (p)	1908-1995
Hans Suasso de Lima de Prado (p)	1943
Peik Suyling (p)	1954
Karel Suyling (p)	1926
Herman Swart (p)	
Fedde Talsma (p)	
Gerry Tangerman (p)	
Suzanne Taub (p)	1937
Technische Universiteit Delft (b)	
Ronald van Tel (p)	
Jan Tempelman (p)	1943
Cees Terleth (p)	
Terraco (b)	
Igor Teuwen (p)	
Gerard Thomassen (p)	1926-2004
Johan Thorn Prikker (p)	1868-1932
Theo Tienhooven (p)	
Reinder van Tijen (p)	
Floris Tilanus (p)	
Hugo Timmerman (p)	
Francine Timmermans (p)	
Mari Timmermans (p)	
Ronald Timmermans (p)	
John Tjaarda van Sterkenburg (p)	
Hester Tjebbes (p)	1944
André Toet (p)	

Frans van den Toorn (p)	
Jelle van der Toorn Vrijthof (p)	1946
Jan Toorop (p)	1858-1928
Traast en Gruson (b)	
Norman Trapman (p)	1951
Baukje Trenning (p)	
Trio boek en handelsdrukkerij (b)	
Trix & Rees (b)	
Emile Truyen (p)	1928-2003
Turnover (b)	
Reinier Tweebeeke (p)	
Typex (p)	
Inger Uipkes (p)	1945
Stef Uiterwaal (p)	1889-1960
Gerrit Uittenbogaard (p)	
UNA Designers (b)	
Paul Urban (p)	1901-1937
Karin de Vaal (p)	1947
André Vaerewijck (p)	1951
Colette Van Landuyt (p)	
K. Vander (p)	
Georges Vantongerloo (p)	1886-1965
Nicolaas van der Vecht (p)	1886-1941
Gerrit van der Veen (p)	1902-1944
Gerrit E.H. Veenhuizen (p)	1925
Peter van der Veer (p)	
Jaap Vegter (p)	1932-2003
Hans in 't Veld (p)	
Cor van Velsen (p)	1921
Koen Velsen (p)	
Arie Verbeek (p)	1893-1970
Alexander Verberne (p)	1924
Max Verboeket (p)	1922
Frits Verbruggen (p)	1935
Truike Verdegaal (p)	1965
Vereeniging voor verbetering van vrouwenkleding (b)	
Nederlandse Vereniging voor huisvrouwen (b)	
Julia Veres (p)	1951
Florain Verheijen (p)	
Marcel Verheijen (p)	1968
Ton Verheugen (p)	
Jan Verheul (p)	1860-1948
Wilna Verheul (p)	1936
Rien Verhoechx (p)	
Dries Verhoeven (p)	1976
Aat Verhoog (p)	1933
Jules Vermeire (p)	1885-1977
Jan Vermeulen (p)	1923-1985
Matt Vermeulen (p)	
Rick Vermeulen (p)	1950
Sophie Verrijn Stuart (p)	
Daan Verschuur (p)	
Charles Verschuuren (p)	1891-1955
Richard Versluys (p)	
Henri Verstijnen (p)	1882-1940
Jan Versweyveld (p)	
Margaretha Verweij (p)	1867-1947
VES vereniging van edelsmeden (b)	
Aart Verhoeven (p)	1929
Wim Vesseur (p)	
Klaas Vet (p)	1876-1943
De Vier Paddenstoelen Pottenbakkerij (b)	1920-1950
Jeroen Vinken (p)	1955
Henny Visch (p)	1924
J.Th.M Visser (p)	
Bea de Visser (p)+A1131	1957
Mart Visser (p)	1968
Wim Visser (p)	
VIVID (b)	sinds 1997
Ysogo Vlamings (p)	
Jan Vleeschouwer (p)	1950
Miriam Vliegenthart (p)	1968
Leen van der Vlugt (p)	1894-1936
Elias Voet (p)	1868-1940
Emiel Volkel (p)	
Jan Vonk (p)	
Johan Vonk (p)	
Friedrich Vordemberge-Gildewart (p)	c. 1897-1962
Vormgeversassociatie (b)	sinds 1974
Nederlands Vormgevingsinstituut (b)	-2002
Dorine de Vos (p)	1948
Edgar Vos (p)	1931

Peter Vos (p)	1935
Roderick Vos (p)	
Johan Jacob Voskuil (p)	1897-1972
André van der Vossen (p)	1893-1963
Frank Vossen (p)	
Angela de Vrede (p)	1949
Theresia Vreugdehil-Werdler (p)	
Benno de Vries (p)	
Coen de Vries (p)	1918
Jeroen de Vries (p)	1947
Henk de Vries (p)	1939
Raymond de Vries (p)	1965
Sheila de Vries (p)	
Willem de Vries (p)	1908-1969
Gerard de Vries Lentsch (p)	
Mathilde de Vriese (p)	1964
Merijn Vrij (p)	
Pien Vrijhof (p)	
Wout de Vringer (p)	1959
Antoine Vrolijk (p)	
Marcel Vroom (p)	1956
t Vuur Pottenbakkerij (b)	
Waac's (b)	sinds 1992
Tonny Waageman (p)	
Charlotte van der Waals (p)	1949
Tessa van der Waals (p)	1960
Nicolaas van der Waay (p)	1855-1936
Anne van der Waerden (p)	1945
Sjoerd Wagenaar (p)	
Jan van der Wal (p)	
Alex van de Wal (p)	
van Walbeek (p)	
Herman Walenkamp (p)	1871-1933
Richard Walraven (p)	1950
Tatjana van Walsum (p)	
Wim Wandel (p)	1930
Marc van Warmerdam (p)	
Alex van Warmerdam (p)	1952
Mart Warmerdam (p)	1955
Marc Warning (p)	1955
Esther van Weelden (p)	1963
Chris Wegerif (p)	1859-1920
Agathe Wegerif-Gravestein (p)	1867-1944
Gé Wegman (p)	
Adriaan Frederik van der Weij (p)	1885-1969
Frido Weij (p)	1977
De Wekker (b)	
Babs van Wely (p)	1924
Oswald Wenckebach (p)	1895-1962
Wendingen (b)	
Ype Heerke Wenning (p)	1879-1959
Werkplaats Typografie (b)	
Gerard Wernars (p)	1924
Dick Wessels (p)	1945
Adriek Westenenk (p)	1933
Jan Westerink (p)	
Els van Westerloo (p)	1945
Westraven Faience en Tegelfabriek (b)	
Andreas Jan van Westrenen (p)	1926
Constance H. Wibaut (p)	1920
Harry Wich (p)	1927-2002
Frits Wichard (p)	1907-1976
Erich Wichmann (p)	1890-1929
Joke Wiechers (p)	
Pauline Wiertz (p)	1955
Jan Wijga (p)	1902
Piet Wijn (p)	1929
Karel Willems (p)	
Machiel Wilmink (p)	1894-1963
Jan Wils (p)	1891-1972
Fa. H.J. Winkelman & van der Bijl (b)	
Janus de Winter (p)	1882-1951
Paul Wintermans (p)	1950
Wim Wiskerke (p)	
Christian Wisse (p)	1956
Marta de Wit (p)	1956
Lisa de Wit (p)	1960
Dom Gregorius de Wit (p)	1892-1978
Hans de Wit (p)	1950
Willem Wits (p)	1957
Leo van Witsen (p)	1912
Marlie Witteveen (p)	1959

Lam de Wolf (p)	1949
Jeanette de Wolf (p)	
Cor de Wolff (p)	1889-1963
Hester Wolters (p)	
Henk Wolvers (p)	1953
Piet Worm (p)	1909-1996
Henk Wouda (p)	1885-1946
Hans van der Woude (p)	
Herleen van der Wouden (p)	
Ab Wouters (p)	1918-1990
Jolijn van der Wouw (p)	1942-2001
Yksi Galerie (b)	1991-2003
Yrrah (p)	1932-1996
Herman Zaalberg (p)	1880-1958
Lambertus Zaalberg (p)	
Meindert Zaalberg (p)	1907-1989
Potterij Zaalberg (b)	sinds c. 1936
Natascha Zaludová (p)	1936
Caroline Zeevat (p)	
Camilla Zequers (p)	1949
Camille Zequers (p)	1907-1987
Zenith Plateelbakkerij (b)	1749-1984
Joke Ziegelaar (p)	
Lambertus Zijl (p)	1866-1947
Willem van Zoetendaal (p)	1950
Thea Zoethout (p)	
Jacques Zon (p)	1872-1932
Reneé Zonneville (p)	
Zuid Holland Plateelbakkerij (b)	1898-1964
Jeanette Zuiderent (p)	
Cor van der Zwalm (p)	
Karel Zwaneveld (p)	
Diek Zweegman (p)	1937
Robbert Zweegman (p)	
Frank van Zwicht (p)	1950
Lambertus Zwiens (p)	1871-1953
De Zwing (b)	1927-1931

Bijlage 5: Overzicht van gebruikte afkortingen

BNO	Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers
BNI	Beroepsvereniging Nederlandse Interieurarchitecten
CODA	Cultuur Onder Dak Apeldoorn
CRVa	Centraal Register van Vormgevingsarchieven
DC	Dublin Core
EAD	Encoded Archival Description
ICN	Instituut Collectie Nederland
ISAD(G)	(General) International Standard of Archival Description
NAGO	Nederlands Archief Grafisch Ontwerpers
NAi	Nederlands Architectuurinstituut
NB	Nationaal Belang
NBI	Nationaal Belang en van Internationale kwaliteit
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
RKD	Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie
TU Delft	Technische Universiteit Delft
UBA	Bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam

Colofon

Tekst

Petra Timmer

Voorwoord

Jos Holtkamp

Oplage

1000

Bijdrage

De volgende personen droegen door hun commentaar aan deze publicatie bij:

Esther Cleven (museum De Beyerd)

Titus Eliëns (Gemeentemuseum Den Haag)

Karin van der Heiden (NAGO)

Jos Holtkamp (Premsele Stichting)

Anita Hopmans (RKD)

Timo de Rijk (TU Delft)

Anja Tollenaar (RKD)

Mariet Willinge (NAi)

Copyright

Premsele

Stichting voor Nederlandse vormgeving

Rapenburgerstraat 123

1011 VL Amsterdam

Postbus 16555

1001 RB Amsterdam

T 020 34 49 449

F 020 34 49 443

www.premsele.org

© **Premsele** Stichting voor Nederlandse vormgeving